

Міністерство освіти і науки України
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
Педагогічний факультет
Кафедра загальної педагогіки та дошкільної освіти

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТИ
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРОФЕСІЇ ДОРΟΣЛИХ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Виконала:

студентка педагогічного факультету
спеціальності 012 “Дошкільна освіта”

Арендарчук Наталія Анатоліївна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Мельничук Лілія Борисівна

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор

Зданевич Лариса Володимирівна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО ПРОФЕСІЇ ДОРΟΣЛИХ	8
1.1. Психолого-педагогічні аспекти формування первинних уявлень дошкільників про професії дорослих	8
1.2. Ознайомлення з працею та професіями дорослих як чинник формування життєвої компетентності дитини дошкільного віку	15
1.3. Методи, форми та засоби ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з професіями дорослих	24
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРАЦЕЮ ДОРΟΣЛИХ	38
2.1. Педагогічний аналіз рівнів сформованості уявлень дошкільників про професії дорослих	38
2.2. Методика формування уявлень дошкільників про професії дорослих	50
2.3. Порівняльна характеристика рівнів сформованості уявлень старших дошкільників про професії	67
Висновки до розділу 2	76
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах розбудови незалежної держави гостро постає питання про підвищення ролі кожної людини. Потрібно зорієнтувати особистість на вибір виду трудової діяльності відповідно до своїх інтересів, здібностей, можливостей та потреби суспільства в кадрах. У вирішенні цієї проблеми важливе місце відводиться всій системі професійної орієнтації, яка перебуває в центрі уваги нашої держави. Про це свідчать Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Базовий компонент дошкільної освіти в Україні», «Концепція державної системи професійної орієнтації населення» та ряд інших державних документів. Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства, коли стрімко зростає кількість різноманітних професій, окремі з яких є особливо престижні, інші – не дуже, але однаково корисні, проблема профорієнтації особливо актуальна. Тому необхідно формувати в дітей інтерес і позитивне ставлення до різних професій. Це потрібно розпочинати якомога раніше, починаючи з дошкільного дитинства, оскільки саме цей вік особливо сприятливий для ознайомлення з професійною діяльністю дорослих та з метою формування позитивного ставлення до праці. Цьому сприяють, зокрема, такі вікові особливості, як підвищений інтерес до явищ суспільного життя, бажання брати участь у праці дорослих. Ми вважаємо, що при формуванні інтересу до професійної діяльності дорослих основну увагу слід зосередити на розвитку різнобічного інтересу до різних професій.

Підготовка молоді до життя в суспільстві, виховання трудівника в сучасних умовах є одним із завдань педагогіки сьогодення, яке здійснюється завдяки ознайомленню дітей з працею дорослих. У дошкільній педагогіці накопичення знань про різноманітні професії в дітей старшого дошкільного віку є одним із засобів трудового виховання та дієвим чинником розвитку. Ознайомлення дошкільників із працею дорослих відбувається у взаємодії з навколишнім світом, розумінням різноманітних явищ у суспільстві, норм поведінки, усвідомленням себе як частини навколишнього середовища. Дошкільникам необхідно передавати конкретні знання та уявлення про працю,

вчити цінувати її, збудити інтерес до участі в праці. За умови розуміння такої інформації діти усвідомлюють суспільну значущість праці, її спрямованість на задоволення різних потреб людей.

Інтерес до професій як складової професійного самовизначення розглядали Є. Клімов, Є. Павлютенков, О. Сазонов, В. Симоненко, М. Тименко, С. Чистякова, М. Янцур та інші. Проблему ознайомлення дітей з працею дорослих досліджували Л. Артемова, І. Красько, Т. Потапова, К. Пушкіна та інші. Саме питанню формування системних знань дітей про працю дорослих присвячені наукові дослідження В. Логінової, М. Крулехт. На думку Л. Артемової та Н.Кудикиної (1988), ознайомлення дошкільників з працею дорослих варто поєднувати із залученням їх до посильної діяльності.

Ефективність розвитку знань про працю дорослих залежить від педагогічних умов, на яких наголошують дослідники Г. Беленька, З. Борисова, В. Логінова, М. Машовець, Т. Поніманська та ін. У педагогічних дослідженнях цих науковців основою, що визначає педагогічні умови, є виховання ставлення до праці, розпочате з ознайомлення дітей з працею дорослих, її необхідністю.

Отже, значущість проблеми, недостатня її розробленість у сучасній педагогічній науці, означені суперечності й зумовили вибір теми дослідження *«Формування уявлень про професії дорослих у дітей старшого дошкільного віку»*.

Мета дослідження: науково обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність методики формування у старших дошкільників уявлень про професії дорослих.

Відповідно до мети визначено **завдання** дослідження:

1. З'ясувати стан досліджуваної проблеми у педагогічній теорії і практиці роботи закладів дошкільної освіти.

2. На основі аналізу та узагальнення філософської, психолого-педагогічної літератури обґрунтувати методичні особливості формування уявлень дошкільників про професії дорослих.

3. Визначити критерії та показники, виявити рівні сформованості у

старших дошкільників уявлень про професії дорослих.

4. Розробити й експериментально перевірити ефективність методики формування у старших дошкільників уявлень про професії дорослих. .

Об'єкт дослідження: процес трудового виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: зміст, форми та методи формування у дошкільників уявлень про професії дорослих.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що процес ознайомлення старших дошкільників з професіями дорослих відбуватиметься більш ефективно за дотриманням наступних педагогічних умов:

- наповнення змісту освітнього процесу закладу дошкільної освіти профорієнтаційним контентом;
- формування позитивного ставлення до професій у дітей старшого дошкільного віку;
- моделювання традиційних та інноваційних методів та форм ознайомлення дошкільників з професіями дорослих.

Відповідно до визначених завдань було застосовано такі **методи дослідження:** *теоретичні* – аналіз (історико-педагогічний, порівняльний) філософської, психологічної, педагогічної літератури для розкриття сутності й особливостей процесу формування уявлень у старших дошкільників про професії дорослих, моделювання та проектування для визначення логічної структури дослідження й розробки моделі навчально-виховної роботи з дітьми; *емпіричні* – спостереження, інтерв'ювання дітей, бесіда, анкетування старших дошкільників та їхніх батьків; констатувальний, формувальний та контрольний етапи педагогічного експерименту для перевірки результативності методики ознайомлення дошкільників з професіями дорослих; *математичні методи* для обробки та інтерпретації результатів дослідження.

База дослідження: дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі закладу дошкільної освіти «Сонечко» смт. Цумань Цуманської селищної ради Луцького району Волинської області. У експерименті брали участь діти

старших груп «Бджілка» та «Капітошка», по 25 дітей у кожній групі. Усього експериментом було охоплено 50 дітей старшого дошкільного віку, 4 вихователя, 2 помічники вихователя, психолог, 20 батьків дітей.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено і експериментально перевірено педагогічні умови ознайомлення дошкільників з професіями дорослих та модель їх ефективної взаємодії; уточнено критерії (когнітивний, мотиваційно-емоційний, поведінковий), показники та виявлено рівні сформованості уявлень старших дошкільників про професії дорослих; уточнено і систематизовано інтерактивні технології та дидактичні ігри, спрямовані на ознайомлення старших дошкільників з професіями; подальшого розвитку набула методика трудового виховання дошкільників.

Практична значущість дослідження: розроблено педагогічну модель й удосконалено методика формування уявлень у старших дошкільників про професії дорослих; розроблено систему форм та методів роботи з дітьми старшого дошкільного віку, що сприяють формуванню уявлень про професії, збагаченню первинного соціального досвіду.

Методичні матеріали, розроблені авторкою, можуть бути впроваджені у практику роботи закладів дошкільної освіти. Результати дослідження можуть застосовуватися у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» під час вивчення фахових дисциплін, а також в процесі проходження педагогічної практики.

Апробація та впровадження результатів магістерського дослідження. Обґрунтовані та досліджені автором положення апробовані та впроваджені в освітній процес закладів дошкільної освіти.

Основні результати дослідження було обговорено на Регіональному науково-практичному семінарі «Актуальні проблеми формування творчого педагога в контексті нового Базового компоненту дошкільної освіти» (м. Рівне, 26 травня 2021 р.); Студентській науково-практичній конференції «Психолого-педагогічні особливості формування особистості в освітньому просторі:

історичний досвід та практика сьогодення» (м. Рівне, 3 листопада 2021 р.), а також на засіданнях кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти.

Публікації. Основний зміст і результати магістерського дослідження відображено в таких публікаціях автора:

1. Арендарчук Н. А. Формування уявлень старших дошкільників про професії дорослих. *Актуальні проблеми формування творчого педагога в контексті нового Базового компоненту дошкільної освіти: Збірник тез виступів учасників Регіонального науково-практичного семінару* (м. Рівне, 26 травня 2021 року) / за ред. О.О. Красовської, Л.Б. Мельничук, І.П. Мисько; ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Рівне: МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 6-9.

2. Арендарчук Н.А. Критерії, показники та рівні сформованості уявлень старших дошкільників про професії дорослих. *Психолого-педагогічні особливості формування особистості в освітньому просторі: історичний досвід та практика сьогодення: Збірник тез студентської науково-практичної конференції* (м. Рівне, 03 листопада 2021 року) / упор. та гол. ред. Л.Б. Мельничук, ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Рівне: МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2022. С. 9-16.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (81 найменування) та додатків. Основний обсяг роботи становить 81 сторінку. Робота містить 11 таблиць, 7 рисунків. Загальний обсяг магістерської роботи складає 102 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО ПРОФЕСІЇ ДОРΟΣЛИХ

1.1. Психолого-педагогічні аспекти формування первинних уявлень дошкільників про професії дорослих

Професія – (від лат. «profiteer» – оголошую своєю справою) трудова діяльність, що безпосередньо потребує особливої підготовки та є джерелом засобів для існування [16, с. 12]. Велика кількість професій існують у суспільстві з давніх-давен і до сьогодні. Часто разом із терміном «професія» синонімічно використовують термін «спеціальність», що визначається як сфера занять у межах однієї професії. У більш широкому понятті професії – це історично сформовані види діяльності, які необхідні соціуму, при виконанні яких особа повинна мати набір знань і навичок, володіти відповідними здібностями і важливими професійними якостями [12].

Професійна діяльність – сфера праці, результат її поділу на різні форми. Така форма діяльності має суспільний характер. З позиції суспільства, професія – це сукупність професійних завдань, видів і форм праці людей, які забезпечують задоволення потреб соціуму у досягненні необхідного результату, продукту [17].

Отже, з позиції конкретної людини, професія – це діяльність, що є джерелом існування та засобом самореалізації особистості. З метою реалізації професійної діяльності особистість має володіти набором відповідних знань та навичок, здібностей, якостей, які є професійно необхідними для неї. Ступінь удосконалення даних факторів багато в чому визначають темпи формування людини як фахівця та рівень благополуччя її професійної діяльності. З цього випливає, що різноманіття професій, яке існує на сьогодні, є результатом історично обумовленого поділу праці [19].

У цьому зв'язку П. Сорокін вивчає професії як один із головних аспектів соціальної стратифікації, отже – як із головних елементів життя соціуму; аналізує важливість професії для проявів мобільності соціуму, а також безпосередньо

соціальних груп та індивідів [72].

Натомість вчений Є. Клімов розглядає сім головних складових, які безпосередньо впливають на вибір тієї чи іншої професії:

1. **Позиція батьків.** Найчастіше батьки надають дітям безмежну свободу вибору, вимагаючи цим від неї ініціативи, самостійності, відповідальності. Буває й так, що батьки не погоджуються з рішенням дитини та пропонують переглянути свої позиції та зробити інший вибір. Правильному для людини вибору професії дуже часто заважають позиції батьків, які прагнуть, щоб діти виправили власні пропахунки у професійному майбутньому, а саме у тій сфері діяльності, в якій вони не змогли реалізуватися свого часу.

2. **Позиція друзів.** Думки друзів суттєво впливають на вибір професії дитини. Насамперед це життєво для людей зі стандартизованим видом мисленням, які схильні до копіювання чужих переконань, які не мають психологічного ресурсу правильно розставити життєві пріоритети. Але зважати на думку на інших необхідно лише для того, щоб визначити загальне та відмінне, краще пізнати свої індивідуальні особливості, а не невиразно копіювати, переносити захоплення якоїсь людини на власну професію.

3. **Особисті професійні плани.** У цьому випадку маються на увазі уявлення про етапи вивчення професії. Плани ґрунтуються відповідно до складу розуму та характеру особистості.

4. **Здібності.** Це особисті психологічні особливості особистості, які виявляються в процесі трудової діяльності, та є фактором успішності її реалізації. Від них залежить глибина процесу оволодіння знаннями, швидкість набуття умінь та навичок. Об'єктивне уявлення утворюється також з допомогою тестувань, досліджень, спрямованих на прискорення пізнання самого себе.

5. **Ступінь домагань; суспільна значимість.** Плануючи свою трудову діяльність, важливо подумати про реалістичність своїх планів. Неузгодженість внутрішніх образів особистості життєвим реаліям неминуче призведе до розчарування.

6. **Яка професія породжує більший інтерес і яка професія найбільше**

знайома дітям. Важливо потурбуватися про те, щоб дані, якими володіє особистість про конкретну професію, не виявилися неточними та неповними. Для того, щоб точно знати, чим точно займається фахівець конкретної професії, необхідно розуміти, за якими типами, класами, групами диференціюються існуючі професії та які вимоги відносяться до них. Допомогти в отриманні правдивої інформації молодій людині можуть вихователі, батьки, а більшою мірою – психологи-профконсультанти. Вони організують низку діагностичних заходів щодо дослідження сутності людини, її схильності до обраної професії.

7. Схильність. Схильності виявляються у заняттях, на які молода людина витрачає більшу частину свого вільного часу. Це інтереси, підкріплені окресленими здібностями. Якщо говорити про наукову позицію Є. Клімова, вважається, що вихователь закладу дошкільної освіти може впливати на підтримку зацікавленості дитиною дошкільного віку до тієї чи іншої професії [42, с. 26].

В період дошкільного дитинства діти виявляють великий інтерес до професій дорослих. Зокрема, виникає бажання наслідувати старших, діти відчують радість і задоволення від трудових зусиль, усвідомлюють користь своїх дій, виявляють бережне ставлення до праці дорослих. Все це дає можливість обрати дитині свій шлях у майбутньому, адже дитина, яка прийшла сьогодні до закладу дошкільної освіти, – це майбутній трудівник, активний учасник звершень, що відбуваються в нашій країні.

Рання професійна орієнтація дитини, на думку багатьох педагогів, має відбуватися у дошкільному віці. Саме в чинних освітніх програмах закладів дошкільної освіти окреслено завдання з ознайомлення дітей з працею дорослих, в рамках яких і відбувається знайомство дітей із професіями [64].

Проблеми формування у дітей дошкільного віку уявлень про професії дорослих знаходять своє відображення в Базовому компоненті дошкільної освіти [6], програмах виховання і навчання дітей: «Дитина» [31], «Я у світі» [69; 70], «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкілля» [67].

Так, проблема формування у дітей уявлень про професії дорослих широко

розкрита у завданнях програм розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» та «Дитина» [31; 69], які спрямовують педагогів до поглибленого ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з працею дорослих. Трудові завдання не тільки корисні, оскільки формують моральні звички: берегти і підтримувати чистоту, порядок, допомагати, долати труднощі, радіти успіхам, доводити розпочате до кінця, а й надзвичайно цікаві, бо розкривають дітям сутність людської праці. У Базовому компоненті дошкільної освіти проблема ознайомлення дітей з працею дорослих знаходить своє відображення в змісті освітньої лінії «Дитина в соціумі», «Дитина у світі культури». Зокрема, в результаті освітньої роботи, дитина розуміє, що доросла людина володіє професією, має роботу, сім'ю, виховує дітей, турбується про своїх батьків. Виявляє повагу до дорослих. Дитина отримує знання про професійну зайнятість батьків, найближчих родичів, багатоманітність професій у різних сферах діяльності людини. У закладі дошкільної освіти дитина бере участь у спільній праці з дорослими, дітьми; творчо виявляє себе у самостійній предметно-практичній діяльності [6].

Особливості ознайомлення дітей з професіями дорослих відображається в програмі виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина» [69]. Так, акцентується увага на розширенні уявлень про дитячий садок як установу для дітей, у якій працюють люди різних професій (вихователі, помічники вихователів, кухарі, медична сестра, прала, двірники та ін.), знайомстві з приміщеннями дошкільного закладу, їх призначенням, обладнанням (кухня, медичний кабінет, пральня).

Головна мета ранньої профорієнтації дітей – розвинути емоційне ставлення дитини до професійного світу, дати можливість проявити свої сили та можливості у різних видах діяльності та професій. Отримуючи такі знання, у дитини, по-перше, формуються навички трудової діяльності, формується шанобливе ставлення до праці дорослих різних професій; по-друге, розширюється кругозір дитини дошкільного віку, що, зрештою, сприяє ранньому прояву в дитини інтересів та схильностей до конкретної професії [64].

Отже, завдання знайомства дітей з професіями має на увазі підготовку

дитини до того, щоб вона свого часу змогла сміливо вступити в самостійне життя і конкретно обрати свій шлях професійної діяльності, тобто йдеться про професійне самовизначення. У закладі дошкільної освіти відбувається, безпосередньо, допрофесійне самовизначення дитини, оскільки воно пов'язане з вибором і освоєнням професії. Таким чином, основною метою є поступове формування у дитини готовності самостійно планувати, аналізувати та реалізовувати свій шлях професійного розвитку [77].

Допрофесійне самовизначення дитини відбувається у старшому дошкільному віці. На думку О. Леонтьєва, саме в дітей цієї вікової категорії з'являється здатність оцінювати діяльність іншої людини, порівнювати себе з іншими дітьми. У цьому віці з'являється безпосередній інтерес до світу дорослих та до різних видів їх діяльності. Якщо у молодшому дошкільному віці здійснюється власне наслідування, імітація трудових дій дорослих, то вже у старшому дошкільному віці діти оволодівають знаннями про окремі професії [50].

Вивчення історії проблеми засвідчує, що професійну орієнтацію підростаючого покоління як суспільну потребу та як педагогічну проблему розглядали, переважно, у зв'язку з аналізом історичного процесу розвитку виробничих відносин, поділу праці, виникненням професій на різних етапах й у різних соціально-економічних формаціях такі автори: Т. Мор, Т. Кампанелла, Ж.-Ж. Руссо, І. Песталоцці, Р. Оуен, Н. Блонський, С. Шацький, А. Макаренко, Ф. Гальтон. Зарубіжні педагоги-теоретики розглядали профорієнтацію з позиції придатності людини до тієї чи іншої професії.

Аналіз підходів до проблем профорієнтації та самовизначення розкриває різноманітність історично сформованих педагогічних теорій («структурні теорії», «мотиваційні теорії», концепція вільного розвитку особистості) та напрямів: «діагностичний», «виховний», «самореалізації» (Д. Дьюї), неопрагматичної педагогіки (Г. Штейн, М. Скривен, Д. Манн, Ф. Ньюмен, Дж. Граніс). Діти поділяються на групи, «потoki» залежно показника коефіцієнта розумової обдарованості. Поруч із педагогічними аспектами велике

місце у країнах займають психологічні концепції профорієнтації: «випадкового вибору» (Р. Річі, М. Скотт та інших.), «ствердження свого Я» (Ф. Масгроув, П. Келлі). За Є. Гінзбергом, процес професійного вибору тісно пов'язаний з емоційним та інтелектуальним розвитком дитини і складається з трьох стадій, що переходять одна в одну: уявний період (4-11 років), період спроб та помилок (11-17 років), реалістичний період (17-21 рік) [52].

Найбільший внесок у «професійне самовизначення» та характеристику допрофесійного онтогенезу людини як суб'єкта праці здійснив Е. Клімов, запропонувавши періодизацію розвитку дитини як суб'єкта праці. Відповідно до цієї теорії, гра у віці від 3 до 6-8 років розглядається як спосіб оволодіння «основними смислами» людської діяльності, а також як перше знайомство з конкретними професіями (ігри у водія, лікаря, продавчині, вчителя тощо) [42].

У контексті проблеми розумового розвитку дошкільників та оволодіння ними системних знань проведено значні дослідження з виявлення способів (шляхів) формування у дітей уявлень про працю дорослих (В. Логінова, Л. Мішаріна, В. Парамзін, Н. Пряжніков, В. Тютюнник, Д. Ельконін, Т. Шоригіна). Однак більшість проведених досліджень націлювалися на оволодіння дитиною трудовими операціями, а не на орієнтацію її у сфері майбутньої можливої професійної діяльності. Так, В. Логінова вважає, що «знання про працю, ставлення до неї дорослих, мотиви, спрямованості праці, відображені в образах, починають регулювати вчинки дітей, перебудовувати їх мотиви та ставлення до власної праці, праці дорослих, предметів, створених людьми. Звідси знання про працю дорослих повинні займати одне з провідних місць освітньої роботи закладу дошкільної освіти ... » [50, с. 143].

Автором виокремлено та схарактеризовано п'ять рівнів знань дітей про працю як явище соціальної дійсності. В. Логінова вважає, що знання про соціальну реальність складають основу людської свідомості, є найважливішим компонентом у структурі особистості, виступають як внутрішня умова формування її соціальної спрямованості, ставлення до світу. Було, зокрема, встановлено, що від рівня знань про працю залежить як інтерес до праці, так і

розвиток пізнавальної діяльності, вміння практично виконувати доступні трудові процеси (підвищення рівня знань супроводжується активізацією інтересу до виконання трудових процесів) [50, с. 144].

На думку Н. Пряжнікова, рання (дитяча) профорієнтація проводиться заздалегідь, коли до безпосереднього вибору професії залишається багато років. Переважно вона носить інформаційний характер (загальне знайомство зі світом професій), а також не виключає спільного обговорення мрії та досвіду дитини, набутого нею у певних видах трудової діяльності (у контексті самообслуговування, у процесі роботи на дачі, заняття в гуртку та ін.). У такій професійній консультації можна використовувати психодіагностичні методики, але не стільки для складання профконсультаційних рекомендацій, скільки для підвищення у дитини інтересу до своїх психологічних якостей та їх розвитку. Природно, що результати таких досліджень можуть бути використані педагогами та батьками у подальшій роботі з дітьми [79].

У свою чергу Н. Захаров виділяє завдання профорієнтації дітей дошкільного віку: ознайомити дітей з професіями, відповідно до вікових особливостей прищепити любов до трудових зусиль, сформувати інтерес до праці та елементарні трудові вміння в деяких галузях трудової діяльності. Мета ранньої профорієнтації – сформувати у дитини емоційне ставлення до професійного світу, яке сприятиме можливості використовувати свої сили у доступних видах діяльності [19].

У розвиток ідеї безперервної професійної орієнтації при запровадженні варіативного та профільного навчання доцільно, враховуючи особливості психологічного розвитку дитини, здійснювати ранню професійну орієнтацію дитини в умовах закладу дошкільної освіти. Розробники чинних програм дошкільної освіти включають до різних розділів цього документу відомості про діяльності дорослих, їх працю, умови та цілі праці, формування трудових навичок з метою загального розвитку дітей та орієнтації їх у професійній діяльності дорослих [16].

Дослідження останніх років послужили основою для того, щоб наразі у

вітчизняній дошкільній педагогіці склалися альтернативні підходи до ознайомлення із працею дорослих. Першими представниками є В. Логінова, М. Крулехт, які вважають, що дитину необхідно знайомити з процесом праці зрослих, розповідати про створення різних продуктів праці. В результаті у дітей формуватимуться уявлення про змістовну частину трудової діяльності дорослих, виховуватиметься повага до праці [40]. Інші автори, С. Козлова, А. Шахманова вважають, що необхідно знайомити дошкільників з людиною праці, з її ставленням до неї, формувати уявлення про те, що професії з'являються у відповідь на суспільну потребу в ній – лікар потрібен, щоб лікувати людей [57]. Ознайомлення з процесом праці має бути основою, змістом, у якому можна конкретизувати діяльність людини.

1.2. Ознайомлення з працею та професіями дорослих як чинник формування життєвої компетентності дитини дошкільного віку

Виховання активних громадян сучасного українського суспільства, розвиток їхньої громадянської позиції, ініціативи та здібностей відбувається ще в дошкільному віці. Вибір професії не може бути стихійним, залежати від випадкових факторів, а повинен будуватися таким чином, щоб можливості того, хто обирає професію, відповідали потребам суспільства.

Світ професій дуже різноманітний, він постійно змінюється і зростає. В Україні їх нараховується більше 18 тисяч. Існує багато класифікацій професій. Усі їх можна поділити на «психологічні» та «непсихологічні». Найбільш актуальною як в теоретичному, так і в практичному застосуванні є психологічна кваліфікація. Практична актуальність психологічної класифікації полягає в тому, що немає потреби знати кожен з декількох тисяч спеціальностей. Але, як відомо, знання професії є першою умовою ефективної роботи з профорієнтації. Вихід із протиріччя між необхідністю знань про світ професій та обмеженими можливостями знайомства з ними полягає у визначенні груп професій, які відрізняються одна від одної за об'єктивним змістом, були б спорідненими за психологічними вимогами до працівника [3, с. 23].

Класифікація професій, яка ґрунтується на залежності вимог професії до людини від предмету праці, з яким має справу працівник конкретної професії, а також від мети, знарядь (засобів) і умов праці, була розроблена Є. Клімовим. На основі відмінностей у предметах праці всі професії поділено ним на 5 типів: «людина – природа», «людина – техніка», «людина – людина», «людина – знакова система» і «людина – художній образ». Слід зазначити, що вказані типи не можуть бути чітко розмежовані, і тільки умовно можна віднести конкретну професію до визначеного типу [42].

За метою праці виділено 3 класи професій: гностичні (пізнавальні), перетворювальні і пошукові (винахідницькі).

На основі відмінностей між знаряддями праці професії поділено на 4 види: ручні, механізовані, автоматизовані та функціональні. За умовами праці всі професії поділено на 4 групи: побутові, на відкритому повітрі, незвичайні умови та з підвищеною моральною відповідальністю [42]. Ця класифікація покладена в основу підходу до визначення змісту процесу формування у старших дошкільників інтересу до професій дорослих.

Дошкільний вік особливо сприятливий для формування позитивного ставлення до праці. Цьому сприяють такі вікові особливості, як підвищений інтерес до явищ суспільного життя та бажання брати участь у праці дорослих. Тому, на думку Т. Поніманської, розкривати дітям зміст праці дорослих необхідно не лише задля виконання завдань дошкільного виховання, а й для повноцінної підготовки до трудового навчання і профорієнтації у школі. За визнанням психологів і педагогів раціональною є така послідовність ознайомлення з працею дорослих:

1) накопичення фактів про процес праці, перетворення предмета праці, результати праці, створення уявлення про її значущість;

2) формування уявлень про людину праці, її ставлення до праці;

3) формування уявлень про колективний характер трудової діяльності [68].

Уявлення про працю однієї людини включає такі компоненти:

1) уявлення про робоче місце (кухня – у кухаря, кабінет чи лікарня – у лікаря);

2) про об'єкт праці (діти – у вихователя, хворі – у лікаря, глядачі – у артиста та ін.)

3) про трудові дії і їх послідовність (кухар – нарізає овочі, робить салат, варить борщ, варить картоплю та ін.);

4) про спеціальні предмети і знаряддя праці (ліки, таблетки, уколи – у лікаря);

5) про результати праці (матеріальні – готовий обід, випечений хліб і нематеріальні – здорові люди, пасажери, доставлені на роботу водієм) [3, с. 23].

Здійснюючи елементарний аналіз професій, дошкільники повинні вміти виділяти три основні компоненти: назва професії, її основний зміст, користь професії для суспільства.

Дослідження сучасних підходів до ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями дорослих зумовлені потребою визначення сучасного стану зазначеного питання та пошуку напрямів для подальшої роботи. Діти старшого шкільного віку не завжди можуть визначитись із вибором професії. Але часто спостерігається чітка диференціація вподобань, що є відповідною до віку та гендерної приналежності особистості школярів. Так, хлопчики мріють стати пілотами, юристами, військовими, програмістами, спортсменами, водіями, директорами. Дівчатка, у свою чергу, найчастіше обирають так звані «жіночі» професії: лікар, вихователь, вчитель, швачка, продавець, перукар-візажист та ін. Вибір дівчаток обумовлений «потрібністю» та «престижністю» професії. Юних представників чоловічої статі більше приваблює новий, «романтичний» зміст праці. Це пов'язано, в першу чергу, з недостатньою обізнаністю про різноманітність та зміст професій; а, по-друге, відсутністю особистої мотивації у підлітків під час вибору професії (ким я хочу стати) [28, с. 11].

Тому робота з профорієнтації дітей повинна починатися ще в дошкільному віці.

Мета й завдання профорієнтаційної роботи у закладі закладаються у процесі формування перших умінь і навичок загальної праці на користь суспільства, під час розширення знань про виробничу діяльність людей, технологію виховання поваги до людей праці, розуміння її значення в житті людини [33, с. 24].

Одним із напрямків роботи на цьому віковому етапі є раннє виявлення зацікавленості, інтересів дітей до тієї чи іншої професії, видом трудової діяльності людей із метою подальшої професійної орієнтації. Ознайомлення дітей з працею дорослих, зі світом професій дасть дітям конкретні знання, сприятиме вихованню поваги до праці, викличе інтерес до самого процесу праці та до його результатів. Тільки працюючи, дитина оволодіває навичками і вміннями, отримує насолоду від зробленого власноруч. Професійна освіта передбачає забезпечення дітей певною сукупністю знань про професії. Під час накопичення цих знань створюються певні умови для кожної дитини щодо вибору однієї з них. Це, в свою чергу, викликає у дитини первинні знання про сутність тієї чи іншої професії, формує спонукальну спрямованість – особистісну мотивацію [40, с. 8].

Професійна орієнтація дітей дошкільного віку є важливою складовою змісту виховання особистості. Вона передбачає усвідомлення дітьми соціальної значущості праці; розвинену потребу в трудовій активності; ініціативність; схильність до підприємництва; розуміння економічних законів і проблем суспільства та засобів їх розв'язання; готовність до творчої діяльності, конкурентоспроможності й самореалізації за умов ринкових відносин; сформованість працелюбності як базової якості особистості [64].

Ознайомлення з працею та професіями дорослих є одним із дієвих засобів формування життєвої компетентності дитини дошкільного віку, що обумовлює актуальність проблеми профорієнтації на сучасному етапі розвитку освіти в Україні.

Розвиваючи ідею про безперервну професійну орієнтацію під час уведення профільного та варіативного навчання, ураховуючи особливості психічного

розвитку дітей, ранню професійну орієнтацію дітей доцільно впроваджувати саме в умовах закладів дошкільної освіти [77].

Зважаючи на праці учених із психології та педагогіки (Л. Виготський, В.Сухомлинський, Я. Пономарьов, Д. Богоявленська, О. Кононко, Н. Гавриш, Г.Люблінська, С. Смирнов, О. Савченко, Б. Нікітін та ін.), фізіології (І. Павлов, Є. Аркін, Г. Костюк, Л. Любомирський, А. Маркосян, М. Безруких та ін.), можна визначити безліч чинників, що мають важливе значення в оптимізації освітнього процесу закладів дошкільної освіти та процесу та становленні особистості дітей.

Профорієнтація – це комплекс освітньо - виховних заходів у закладі дошкільної освіти, тому під час організації роботи з профорієнтації необхідно враховувати ряд основних аспектів, серед яких: 1) педагогічний аспект; 2) соціальний аспект; 3) психологічний аспект; 4) медико-фізіологічний аспект [77, с. 83].

Так, педагогічний аспект полягає у пошуку методів, прийомів, ефективних форм та засобів формування професійної орієнтації дітей дошкільного віку. Він складається з мети, змісту освітнього процесу закладу дошкільної освіти та компетентності педагога у контексті реалізації мети й завдань професійної орієнтації [79].

Мета формування профорієнтаційних компетентностей дітей дошкільного віку полягає в накопиченні та збагаченні первинного обсягу знань у дітей дошкільного віку щодо різноманітності професій, сприянні розвитку в дітей процесу самопізнання, пробудження зацікавленості професіями своїх батьків, виховання поваги до людей будь-якої професії [79, с. 3].

Зміст освітньо-виховного процесу закладу дошкільної освіти розкриває форми та методи педагогічної роботи щодо професійної орієнтації дітей дошкільного віку. У сучасній дошкільній педагогіці є неприпустимим жорстке, безальтернативне управління творчою діяльністю дітей, що ґрунтується на авторитарності дорослого й постійному нав'язуванні регламентованих норм, зразків, шаблонів та власного бачення.

Зміст освітньо-виховного процесу повинен містити організовані форми роботи (заняття) та неорганізовані форми (ігрова, трудова, творча, індивідуальна діяльність) [79, с. 8].

Провідною діяльністю щодо формування первинної профорієнтаційної компетентності у закладі дошкільної освіти є ігрова. Доведено, що інтерактивні, ігрові методи навчання є більш ефективними порівняно з інформативними методами. Тому доцільно використовувати в освітньо-виховній роботі багатокomпонентний підхід до ознайомлення з професіями: дидактичні, рухові, рухово-творчі ігри; ігрові вправи; бесіди; читання художньої літератури; екскурсії; художня діяльність (ліплення, малювання, аплікація, конструювання); моделювання ситуацій; експериментальну діяльність; зустрічі з фахівцями; перегляд слайд-презентацій, мультиплікаційних фільмів, анімаційних відеороликів про професії дорослих. Такій багатогранний підхід до ознайомлення з професіями відкриває дітям світ, який вони поки що не помічають [77].

Компетентність педагога гуманістична психологія визначає як ефективний метод впровадження у освітньо-виховний процес «фасилітації» – стимуляції та визволення творчої свободи одночасно. Вихователь-фасилітатор відкритий, природній, доброзичливий, чуйний, ставиться до проблем дітей із довірою та співчуттям, намагається поглянути на світ очима дітей. Основна цінність для нього – розвиток особистості дитини. Вихователь є провідником інформації, необхідної для особистісного зростання дитини та залучення її до дорослого світу професій [72].

Медико-фізіологічний аспект охоплює вивчення відповідних критеріїв професійної придатності людини до професії, розроблення на цій основі методики професійного відбору. Вона визначає специфічні вимоги до здоров'я та окремих психофізіологічних властивостей людини, необхідних для виконання тієї чи іншої професійної діяльності. Учені розробили медико-фізіологічні протипоказання більше ніж до трьох тисяч професій [79].

Під час організації та проведення роботи з дітьми з професійної орієнтації, потрібно враховувати вікові особливості нестабільність уваги, емоційне враження, особисту мотивацію.

У старшому дошкільному віці починає формуватися словесно-логічне мислення, що припускає вміння оперувати словами, розуміти логічні завдання, завдяки міркуванню уміти аргументувати свою точку зору [63].

Діти дошкільного віку у процесі оперування з певними поняттями насамперед визначають найбільш наочні, зовнішні ознаки, що характеризують дію об'єкта (що він робить?), його призначення (для чого він?). Вони відчують певні труднощі щодо визначення внутрішньої сутності предмета, його приналежності до виду, підвиду (наприклад, «трактор», на їх думку, існує «для того щоб їздити в поле», «щоб допомагати копати картоплю», а не «вид сільськогосподарського транспорту»).

У цьому зв'язку впровадження технології освітньої діяльності з питань професійної орієнтації дітей дошкільного віку має враховувати наступні умови:

- моделювання традиційних та інтерактивних методів навчання;
- використання проєктних освітніх технологій;
- урізноманітнення форм подання інформації про професії дорослих (підтримання зацікавленості навчальним матеріалом): використання технічних засобів навчання, екскурсій, тематичних бесід, зустрічей з представниками різних професій, практичні справи з реальними засобами трудової діяльності та ін. [79]

Психологічний аспект передбачає встановлення професійно значущих властивостей особистості, різноманітних типів професій, психологічної сторони професійної придатності й можливих шляхів її формування [50].

Розкриваючи психологічні аспекти формування ранніх уявлень дитини про світ професій, доцільно визначити підходи до формування професійної складової «Я-образу» дитини. Одна з новітніх психологічних концепцій розглядає вибір професії як «ствердження власного Я», що полягає у формуванні в дітей поняття про те, що доля людини залежить від правильно обраної професії. На думку

вчених, це є єдиною можливістю виховання у дошкільників працездатності, свідомого ставлення до навчання, прагнення до відтворювальної діяльності, що надалі стане життєвою позицією людини, головним засобом самоповаги, мірою її соціальної значущості [50, с. 143].

Саме тому у дошкільному навчальному закладі необхідно проводити діагностування індивідуального бажання та встановлення первинної мотивації дитини «Ким я хочу стати, коли виросту?».

Соціальний аспект професійної орієнтації безпосередньо пов'язаний із вимогами науково-технічного та суспільного прогресу, що повинні бути враховані при формуванні суспільної думки, що визначає суспільний престиж різноманітних професій тощо.

Основними факторами, які впливають на вибір професії, за Є. Климовим, є: 1) позиція батьків; 2) позиція друзів; 3) особисті професійні плани; 4) здібності; 5) рівень домагань на суспільне визнання; 6) яка професія викликає більший інтерес і яку професію діти найбільше знають; 7) схильності [42]. Поділяючи означену концепцію, можна вважати, що вихователь закладу дошкільної освіти може впливати на формування чи підтримання інтересу дитини старшого дошкільного віку до тієї чи іншої професії.

Слід зазначити, що діти не розуміють поняття «професія», але добре знають такі особливості професій, як лікар, учитель, вихователь. У процесі вибору сюжетно-рольової гри й ролі, діти часто орієнтуються на професії батьків. Це пояснюється психологічними особливостями дітей, їх здатністю і прагненням до наслідування значущих дорослих, та тим, що дітям вони більш знайомі за розповідями батьків [42]. Далі вихователі та батьки мають ознайомити дітей з різноманітним світом професій, здійснюючи це планомірно і послідовно. Знання слід надавати в певній системі: назва професії, її значення для довкілля, суспільства, трудові дії, спеціальний одяг і обладнання, необхідні професійні якості.

Якість освіти на сучасному етапі напряму залежить від наявності та якості матеріальної бази. Дітям дуже швидко набридає одноманітний та неякісний

(застарілий) дидактичний матеріал. Для того щоб зацікавити дитину, сформувати в неї особистісну мотивацію для занять певним видом навчальної діяльності, необхідно запропонувати їй широкий, яскравий вибір наочного та ігрового матеріалу.

Українські освітянські видання пропонують цікавий наочний матеріал з професійної орієнтації дітей: схематичні таблиці за професіями, дидактичні ігри, дитячу літературу, розмальовки та ін. Використання в педагогічній роботі саме такого дидактичного матеріалу сприяє підвищенню якості навчання дітей.

Ефективними є технічні засоби навчання (ігрові слайд-шоу, пізнавальні фільми та мультфільми, комп'ютерні навчальні ігри) [79].

Отже, важливою умовою формування елементарних професійних уявлень дітей є створення відповідного предметно-ігрового середовища, складовими якого є:

1) інформаційна (твори художньої літератури, що ознайомлюють зі світом професій; ілюстрації, на яких зображено представників різних професій; картини, малюнки);

2) діяльнісно-ігрова (дидактичні ігри; обладнання для сюжетно-рольових ігор на професійну тематику («Магазин», «Кав'ярня», «Сім'я», «Банк», «Подорож», «Завод» тощо): іграшки, які відображають ресурси і результати праці [40, с. 8].

Важливим у процесі профорієнтації є й професійна допомога вихователів закладів дошкільної освіти батькам у соціалізації дитини. Вона полягає у створенні умов щодо усвідомлення батьками особистісного і соціального значення батьківства, відповідальності родини за сьогодення і майбутнє дитини, у допомозі розвитку батьківських рис (батьківське самовдосконалення), у пізнанні своєї дитини, її здібностей, темпераменту, страхів, у підтриманні під час подолання перешкод у виховному процесі [14].

Отже, у дошкільному віці відбувається емоційне, соціальне та психічне становлення дитини, тому робота з професійної орієнтації дошкільників та їх самовизначення щодо вибору професії не повинна мати епізодичного характеру,

а бути комплексом освітньо-виховних заходів, які базуються на основних аспектах, що сприятиме активізації процесу професійної орієнтації дітей.

1.3. Методи, форми та засоби ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з професіями дорослих

Методи і прийоми виховання є своєрідними інструментами в діяльності вихователя. Для дітей дошкільного віку доцільно класифікувати методи на основі зовнішніх форм прояву: наочні, вербальні, ігрові, практичні, комбіновані. В основі класифікації – джерела знань, а також характер чуттєвого сприймання (слух, зір, дотик) [79]. Такий підхід дозволив визначити наочні, словесні (вербальні), практичні, ігрові методи ознайомлення дошкільників з працею дорослих (рис. 1.1).

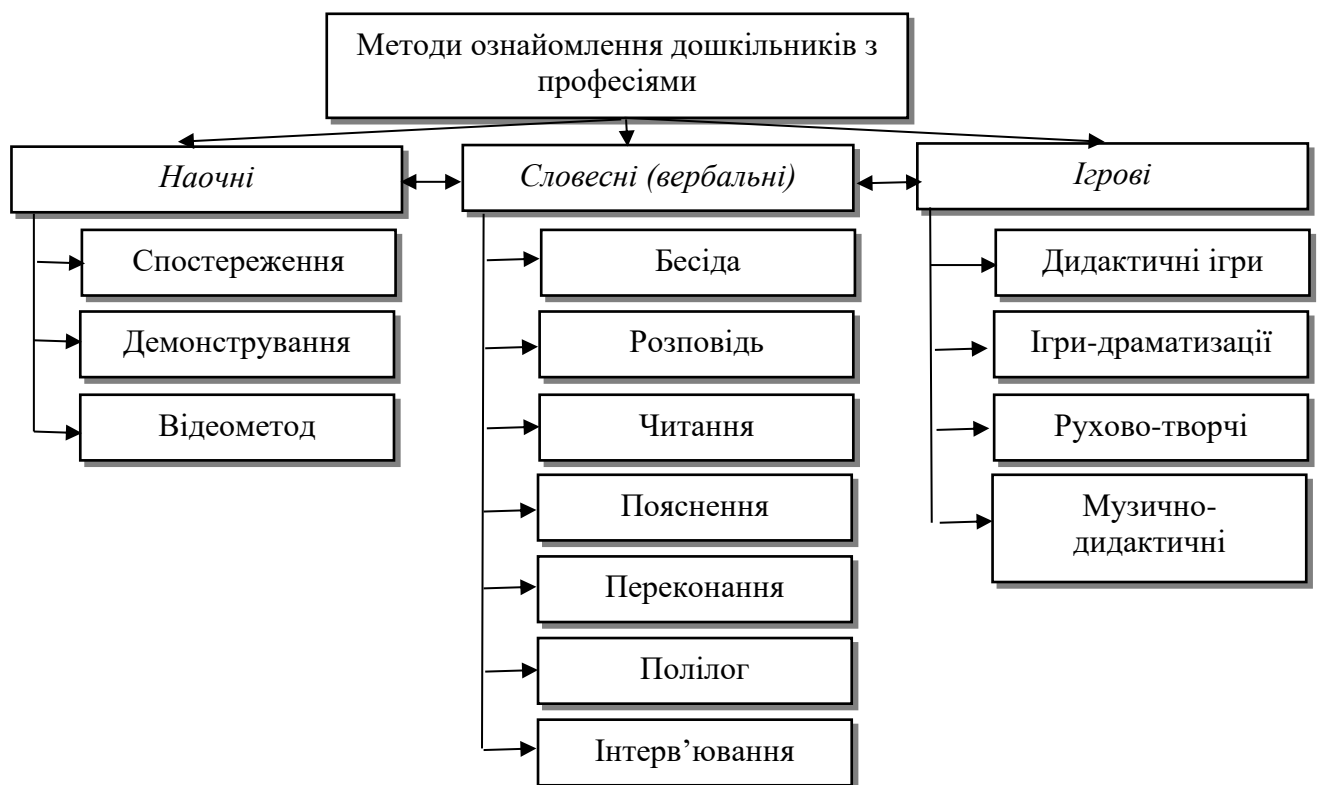

Рис. 1.1. Методи ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями дорослих

Так, наочні методи ознайомлення дошкільників з професіями – це способи наочно-почуттєвого ознайомлення дітей із різними професіями, їх знаряддями, що є об'єктами пізнання. Наочні методи використовуються у тісному

взаємозв'язку зі словесними. Їх специфічною особливістю є розвиток спостережливості у дошкільників [42].

Серед наочних методів ознайомлення дошкільників з професіями варто виділити спостереження; демонстрування предметів, ілюстрацій, картинок, зразку, способів дій; використання технічних засобів (відеометод); дидактичні посібники (енциклопедії).

Спостереження – один із методів ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, що передбачає цілеспрямоване, за попередньо розробленим планом, фіксування таких явищ, що цікавлять дослідника практичної діяльності. Вони є короткочасними, тривалими, фронтальними чи індивідуальними. Спостереження не залежить від умінь, знань чи готовності дитини дати правильні відповіді, а спрямоване на збагачення особистісного досвіду дітей [50, с. 143].

Цей метод широко застосовується у дослідженнях різних явищ суспільного життя (Як люди роблять покупки у магазинах, супермаркетах, на ринку? Що люди роблять на пошті? Як прачка прасує таку кількість білизни?). Спостереження дає змогу отримати цікаві відомості про людину: манеру її поведінки, характер взаємин з іншими людьми (покупець – продавчиня, лікар – хворий та ін.), особливості їх спілкування.

Спостереження як метод ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями дорослих передбачає дотримання етапів його організації:

- 1) Повідомлення мети і завдань спостереження. (*Що ми повинні дізнатися?*)
- 2) Мотивація пізнавальної діяльності. (*Навіщо нам це потрібно?*)
- 3) Вступний інструктаж вихователя. (*Як слід поводитися у супермаркеті (на ринку, у продуктовому магазині?)*)
- 4) Актуалізація знань, необхідних для проведення роботи. (*Що ви знаєте про професію..?*)
- 5) Самостійне спостереження.
- 6) Аналіз, узагальнення фактів. (*Що зробив об'єкт?*)

7) Формулювання висновків. (*Що необхідно робити, щоб..?*)

8) Теоретична інтерпретація результатів спостереження. (*Упровадження особистісного досвіду під час сюжетно-рольових ігор*) Спостереження під час профорієнтації дітей можуть бути використані на III етапі з метою накопичення власного досвіду. Самостійно спостерігають діти під час прогулянок із батьками, відвідування з ними соціально-вагомих об'єктів (магазин, ринок, пошта, аптека, лікарня та ін.) [52].

Наочні методи передбачають використання ілюстрацій і демонстрацій різних професій; інструментів, приладів та засобів, які використовуються представниками різних професій.

У зв'язку з інтенсивним використанням в освітньому процесі сучасних джерел інформації (телебачення, ресурси Інтернет, комп'ютери, ноутбуки, гаджети та ін.) визначають окремий метод навчання у закладі дошкільної освіти – відеометод, що передбачає використання нових форм пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку (демонстрування відеороликів, презентацій). Його застосовують з метою формування нових знань про професії дорослих, їх закріплення та контролю, узагальнення й систематизації [68].

Робота з книгою як метод навчання забезпечує можливість багаторазово опрацьовувати навчальну інформацію в доступному для дітей темпі та в зручний час. Сучасні пізнавальні книги ефективно розв'язують проблеми інформаційного забезпечення, контролю, корекції, діагностики знань та вмінь дітей щодо професій дорослих, засобів та продуктів діяльності представників різних професій. Робота з книгою передбачає формування у дошкільників навичок самостійного задоволення власних інтересів стосовно певних питань (різновид будівельної техніки, види архітектури будівель, авіації: цивільна, військова, спортивна, сільськогосподарська, тощо) [52].

Вербальні методи передбачають взаємне спілкування за допомогою мовлення (в усній формі). Слово вихователя є одночасно не тільки носієм інформації, але й організаційним та стимулюючим чинником [68, с. 124].

Серед вербальних методів ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з професіями дорослих виокремлюють бесіду, розповідь, читання, пояснення, переконання, полілог, інтерв'ювання.

Бесіда – метод виховання та отримання інформації про рівень знань дітей про професії дорослих за допомогою безпосереднього словесного спілкування. Вихователь повинен так спрямовувати її розвиток, щоб усі діти виявили бажання і змогли висловитися, поставити запитання, отримати відповіді на них [68].

Розповідь – монологічний виклад цікавого матеріалу про певну професію, що використовується для послідовного та емоційного повідомлення знань. Здебільшого розповідь використовується для викладення описового навчального матеріалу (про особливі риси характеру людей, які працюють за певною професією, цікаві факти, особливості праці тощо) [68, с. 165]. Розповідь використовують на перших етапах ознайомлення з професією, якщо діти недостатньо обізнані з нею або взагалі нічого про неї не знають. Доцільно також використовувати розповіді під час зустрічі з фахівцями. Застосування методу розповіді зумовлює такі методичні прийоми як: викладення інформації, активізацію уваги, прийоми прискорення запам'ятовування (мнемонічні, асоціативні), логічні прийоми порівняння, визначення головного, резюмування, форми діалогу.

Умовами ефективного застосування розповіді є ретельне продумування теми, вдале добирання прикладів та ілюстрацій, підтримання належного емоційного тону викладення, використання навчальних запитань-підказок.

Читання – ознайомлення дітей із художніми творами з метою встановлення рис характеру героїв-представників різних професій, оцінювання їх поведінки, розбирання життєвої ситуації та знаходження доцільного рішення. У дошкільній літературі існує багато цікавих творів, що зможуть збагачувати знання дітей про світ професій («Незвичайні професії» авторів А. Гутніченко, Ю. Коломієць, «Абетка ремесел і професій» автора Н. Репата та ін.) [52].

Пояснення – словесний метод навчання, основним завданням якого є розкриття причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей у формуванні уявлень дітей дошкільного віку про професії дорослих [68, с. 144].

Переконання – метод виховного впливу, за допомогою якого вихователь звертається до свідомості, почуттів, життєвого досвіду дітей із метою формування свідомого ставлення до трудової діяльності, поваги до професій дорослих [68, с. 146].

Полілог – проблемна непродуктивна бесіда, спільний пошук істини під час обговорення. Кожен учасник полілогу має рівні права. Будь-який варіант відповіді приймається як можливий, своєрідний варіант розв'язання проблеми. Полілог – один із методів розвитку словесної творчості у дітей у процесі ознайомлення з професіями дорослих. Важливою організаційною умовою для полілогу є спілкування «очі в очі», тобто діти мають сидіти в колі, на одному рівні з педагогом, що допомагає створити довірливу атмосферу ширості та участі кожного [79, с. 14].

Інтерв'ювання. Цінність цього методу полягає у можливості підсилити та збагатити діалог батьків та дітей. Під час інтерв'ю педагог щиро цікавиться думкою дитини з різних питань, тим самим виховуючи прагнення до самостійного мислення, розвиває вміння висловлюватися, дохідливо формулювати свою думку. Для інтерв'ю пропонуються питання, пов'язані з темами, що є важливими для формування у дітей дошкільного віку уявлень про професії дорослих. Наприклад, можна взяти інтерв'ю у дітей, очікуючи їхні відповіді на запитання: «Ким працює твоя мама (тато)? Що ти бачив у неї на роботі?» [79, с. 15].

Практичні методи навчання охоплюють різні види діяльності дітей і спрямовані на формування навичок та умінь застосовувати знання про професії дорослих в стандартних чи змінених умовах із метою досягнення їх вищого рівня. Практичні методи містять фронтальні дослідницькі роботи, спостереження, розв'язування проблемних завдань.

Вправа – практичний метод навчання, що передбачає планомірне, організоване, повторне виконання дій із метою опанування їх або підвищення їх якості (наприклад, використання дітьми наборів дитячих інструментів «Маленький фермер», «Маленький столяр» передбачають неодноразове вправляння дітей із ними у певних трудових операціях) [2, с. 25].

У сучасній дидактиці класифікацію вправ здійснюють за характером практичної діяльності дітей і на основі дидактичної мети: вступні, пробні, тренувальні, контрольні й творчі.

Експериментальна діяльність – практичний метод навчання, що передбачає формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії дорослих в спеціальних умовах за допомогою спеціального обладнання. Дослідницький метод надає можливість дітям опанувати вміння і навички роботи з обладнанням, вимірювати, обробляти результати і порівнювати їх [14, с. 243].

Плануючи дослідницьку діяльність, необхідно переконатися в тому, що результати навчання будуть ефективнішими, ніж при використанні інших методів навчання. Під час виконання дослідницької роботи важливо чітко розподілити обов'язки між дітьми і забезпечити їх змінюваність. Часто цей метод змінює форму, набуваючи вигляду практичних занять чи практикумів. Експериментальна діяльність допоможе дітям детальніше зрозуміти зміст професійних дій таких як: художник, маляр (змішування фарб), кухар (змішування продуктів – отримання нових смакових відчуттів), пожежник (правила поведінки з вогнем) та ін. [14, с. 244].

Творча діяльність – практичний метод, що передбачає створення дитиною власного продукту. Розкривається у практиці роботи через зображувальну діяльність: малювання, ліплення, аплікація, конструювання, ручну працю. У дошкільній педагогіці широко розкрита тема творчої діяльності малюків, тому вихователям не складно буде самостійно розподілити практичний матеріал із зображувальної діяльності для кожної професії.

Ігрові методи: дидактичні, сюжетно-рольові, ігри-драматизації, рухово-творчі, творчі, музикально-дидактичні, рухові, епізодичні ігрові прийоми (загадки, вірші, скоромовки, прислів'я).

Дидактична гра – це спеціально створена ситуація (модель реальності), з якої дітям запропоновано знайти вихід. За такої умови дитина є активним перетворювачем дійсності. Серед дидактичних ігор, що використовуються в практиці навчання, можна визначити: предметні (математичні, лінгвістичні); ігри-подорожі; вікторини, що ознайомлюють дітей зі світом професій дорослих [68, с. 152].

Комбінований метод навчання – ефективний спосіб формування системності знань на основі інтеграції, що базується на принципі багатоканальної діяльності.

Інтелектуальна карта – структурно-логічна схема змістово-процесуальних аспектів вивчення певної теми, в якій відображаються зв'язок ключового поняття з іншими. Карта є наочним засобом, оскільки демонструє дітям взаємозв'язки понять теми, основні логічні блоки; містить малюнки, картинки. Проте складання карти відбувається під час обговорення, міркування, висловлювання пропозиції, варіанти відповідей. Н. Гавриш наголошує, що під час колективного обговорення карти діти залучаються до різних видів діяльності (малювання, розігрування ситуацій, виконання завдань за предметними картинками, створення рухливих образів тощо) [22].

Для здійснення програми, що передбачає ознайомлення дітей з працею дорослих та ранньої профорієнтації доцільно використовувати різноманітні форми роботи (рис. 1.2). Необхідно ознайомлювати дітей зі світом професій під час усіх видів діяльності дошкільників як організованих, так і неорганізованих.

Заняття як спеціально організована форма навчання (блок навчальної діяльності); нерегламентовані види діяльності (спільна та індивідуальна діяльність – блок партнерської діяльності); вільний час, передбачений для дитини впродовж дня (блок самостійної діяльності) [68, с. 157].

Рис. 1.2. Форми ознайомлення дошкільників з професіями

Заняття є основною формою організації пізнавальної діяльності дітей, тому його роль залишається ключовою у розв'язанні завдань раннього прояву інтересу до професій, закріплення цього інтересу й розширення знань дошкільників про сучасний світ професій. Для досягнення високих результатів щодо розвитку рівня знань у дошкільників про світ професій, необхідно проводити спеціалізовані заняття з профорієнтації.

Завдання профорієнтаційних занять

1. Систематично в ігровій формі озброювати дітей професійно інформаційними знаннями.
2. Стимулювати дітей до самопізнання, виховувати потребу в постійній самооцінці своїх реальних можливостей і самовиховання професійно важливих якостей.

Тематика й зміст занять із професійної орієнтації

1. Що таке професія ?
2. Якими бувають професії?

3. Професії батьків.
4. Ким я хочу стати.
5. Нові професії.

Зустрічі з цікавими людьми. Специфіка функціонування закладу дошкільної освіти передбачає окреслене коло людей, які працюють із дітьми. Тому дітям завжди цікаво поспілкуватися у межах групи з новою людиною – представником певної професії. Фахівців потрібно підготувати до спілкування з дітьми, навчати їх говорити мовою, зрозумілою дітям. Звісно, у першу чергу, вихователь звертається до батьків, які можуть у певний день прийти й розповісти про свою професію. Для цього необхідно заздалегідь оформити «банк професій батьків» і надати можливість кожному з них, згідно із запланованою темою, улаштувати власну міні-презентацію [79, с. 14].

Важливою формою роботи є безпосереднє спостереження за працею дорослих. Поряд зі спостереженням використовують екскурсії. Їх проводять як у межах закладу дошкільної освіти (наприклад, екскурсія на кухню, до пральні), так і за його межами (на будівельний майданчик, до бібліотеки).

До кожного спостереження чи екскурсії вихователю слід ретельно підготуватися – продумати програмовий зміст, виділити виховні, навчальні завдання, врахувати індивідуальні особливості й можливості кожної дитини.

Так, у молодших групах, зважаючи на конкретність мислення дітей цього віку, вихователь під час спостереження за працею дорослих звертає увагу малят на процес (що роблять, чим працюють, які результати). У старшій групі зміст спостережень ускладнюється; вихователь звертає увагу дітей на корисність роботи дорослих, на злагожденість у праці, організованість, використання техніки.

Набуті дітьми знання, уявлення під час спостережень, екскурсій вимагають уточнення і систематизації. Для цього вихователь проводить із дітьми бесіди на теми: «Хто якою працею зайнятий у дитячому садочку?», «Як ми допомагаємо своїй мамі?», «Що робить двірник на ділянці?» тощо [79, с. 15].

Гра – провідна діяльність у дітей дошкільного віку, саме в ній удосконалюються практичні рухи й розумові операції. Тому профорієнтаційні заняття для дошкільників повинні будуватися у вигляді ігрового проєкту, який містить дві-три гри, пов'язані з якимись простими операціями, що стосуються теми заняття. Наприклад, педагог, який розповідає про професію швачки, говорить про те, що виготовленню виробу передують малюнок майбутньої речі, конструювання окремих деталей на папері, а потім – на тканині. Він розповідає дітям про необхідність поетапної роботи для того, щоб отримати готовий виріб. Старші дошкільники вже можуть подумки розкласти предмет на частини, а потім поєднувати їх у ціле. Але ця здатність розвивається не сама собою, а за допомогою конструкторської, художньої, творчої діяльності. Діти можуть визначити: структуру предметів; їх просторові особливості; співвідношення частин [68, с. 257].

Існує багато дидактичних та рухливих ігор і вправ, спрямованих на осмислення певних елементів досліджуваної професії, (наприклад, «Відгадай професію за жестами», «Згадай якнайбільше слів на літеру...», «Обери з карток тільки ті знаряддя праці, що пов'язані із цією професією» та ін.).

Для розвитку ігрової діяльності вихователь повинен організувати роботу таким чином, щоб відомості про людей різних професій, які діти повинні засвоїти за планом, супроводжувалися емоційними враженнями, створювали у свідомості дитини яскраві образи, які вона прагнула б утілити в ігрові дії.

Необхідно навчити дітей спрямовувати знання, отримані з різних джерел, у сюжети ігор (бесіди з дорослими й однолітками, спостереження, ознайомлення з художньою та пізнавальною літературою та ін.). Для цього вихователь повинен допомогти дітям визначити зміст майбутньої гри, послідовність подій, ігрові дії, а також персонажів та їх взаємодію [79, с. 18].

Однією з форм організацій ігри є ігри, сюжети яких створюються за мотивами казок і невеликих розповідей. Вони є нібито зразком для створення сюжетів самими дітьми.

У старшому дошкільному віці в дітей повинні з'являтися складніші ігри. Їх тематика пов'язана переважно із сучасним життям («Кондитерська фабрика», «Консервний завод», «Служба порятунку» та ін.).

Під час складання річного плану музичних та спортивно масових розваг і свят необхідно приділити увагу професійним святам (наприклад, «Школа юних пожежників», «Світлофор Моргайчик», «Свято професій» та ін.). Проводяться свята у формі вікторин, конкурсів малюнків, бесід, рухових ігор, під час яких діти ознайомлюються з різними професіями. Багато професій уже відомі дітям, а з незнайомими діти детальніше ознайомляться під час свят [79, с. 19].

Для того щоб оцінити, наскільки діти засвоїли основні елементи професії, можна запропонувати їм намалювати, як вони собі уявляють людину, яка виконує цю роботу. Особливо така діяльність доречна для дітей старшого дошкільного віку, якщо вони вже вміють зображати людину. На початку заняття можна об'єднати дітей у пари і попросити зобразити протягом 4-5 хв. у лівій частині аркуша А4 те, як вони собі уявляють цю професію; а наприкінці заняття – вони зображують свої відчуття після проведеного заняття у правій частині. Порівняльний аналіз дозволить оцінити ефективність заняття.

У старших дошкільників тільки починає формуватися інтерес до професій. Суспільно-корисна праця, у якій діти беруть участь, впливає на формування їх інтересів. Коли діти дошкільного віку бачать і відчувають, що їх праця потрібна людям, вони від цього отримують справжнє задоволення. Вікові й психологічні особливості дошкільників дозволяють уже з молодшої групи проводити певну роботу щодо розширення знань дітей про працю дорослих, ознайомити з найпопулярнішими професіями в промисловості, сільському господарстві, сфері обслуговування [40, с. 9].

Під час праці у куточку природи, на городі, у квітнику дитина виконує практичні дії, що притаманні фермерам, квітководам тощо.

За Базовою програмою «Я у Світі» практична діяльність дитини організовується у вигляді партнерської (спільної) діяльності вихователя і дітей [5].

Партнерська діяльність – вид діяльності, що переважає над іншими впродовж дня. Вона дозволяє дітям найповніше розкрити свої здібності, випробувати свої варіанти розв'язання проблем, експериментувати, відстоювати власну думку, постійно відчувати співучасть дорослого, його підтримку, повагу [68, с. 287].

Під час організації індивідуальної роботи з профорієнтації, необхідно впроваджувати принцип індивідуального підходу, що дає можливість урахувати: рівень розумового розвитку дитини; рівень її знань, умінь; працездатність; рівень пізнавальної та практичної самостійності; темп роботи; ставлення до навчання; наявність і характер пізнавальних інтересів; рівень вольового розвитку.

Можливості реалізації принципу індивідуального підходу на заняттях: індивідуальне завдання; похвала; порада; підказка; зацікавлення; стимул (якщо дитина виконає завдання правильно та охайно, то отримає наліпку у власний творчий зошит).

Професійна орієнтація дітей дошкільного віку є важливою складовою змісту виховання особистості. Вона передбачає усвідомлення дітьми соціальної значущості праці; розвинену потребу в трудовій активності; ініціативність; схильність до підприємництва; розуміння економічних законів і проблем суспільства та засобів їх розв'язання; готовність до творчої діяльності, конкурентоспроможності й самореалізації за умов ринкових відносин; сформованість працелюбності як базової якості особистості [16, с. 15].

Таким чином, знання про трудову діяльність людей є центральною ланкою знань дітей про соціальну дійсність. Вони відіграють вирішальну роль у формуванні ставлення дітей до праці та сприяють соціалізації дитини. Знання про працю дорослих необхідні, оскільки забезпечують розуміння завдань кожної людини і суспільства в цілому, зумовлюють розвиток інтересу до трудової діяльності. Знання про суспільну значущість праці, її мотиви та спрямування регулюють вчинки дітей, перебудовують їхнє ставлення до власної трудової діяльності та продуктів людської праці, сприяють формуванню моральних

якостей, а отже, здійснюють позитивний вплив на моральне зростання особистості.

Висновки до розділу 1

У першому розділі обґрунтовано психолого-педагогічні аспекти формування первинних уявлень дошкільників про професії дорослих, охарактеризовано ознайомлення з працею та професіями дорослих як важливого чинника формування життєвої компетентності дитини дошкільного віку; виокремлено та схарактеризовано методи, форми та засоби ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з професіями дорослих.

У процесі аналізу теоретичних джерел обґрунтовано, що професія – це діяльність, що є джерелом існування та засобом самореалізації особистості.

Дослідження останніх років дали підстави для узагальнення, що наразі у вітчизняній дошкільній педагогіці склалися альтернативні підходи до ознайомлення із працею дорослих. Перші представниками вважають, що дитину необхідно знайомити з процесом праці зрослих, розповідати про створення різних продуктів праці. Інші автори доводять, що необхідно знайомити дошкільників з людиною праці, з її ставленням до неї, формувати уявлення про те, що професії з'являються у відповідь на суспільну потребу в ній – лікар потрібен, щоб лікувати людей. Ознайомлення з процесом праці має бути основою, змістом, у якому можна конкретизувати діяльність людини.

У дослідженні обґрунтовано, що допрофесійне самовизначення дитини відбувається у старшому дошкільному віці: саме в дітей цієї вікової категорії з'являється здатність оцінювати діяльність іншої людини, порівнювати себе з іншими дітьми. Дошкільний вік особливо сприятливий для формування позитивного ставлення до праці. Цьому сприяють такі вікові особливості, як підвищений інтерес до явищ суспільного життя та бажання брати участь у праці дорослих. Ознайомлення з працею та професіями дорослих є одним із дієвих засобів формування життєвої компетентності дитини дошкільного віку, що

обумовлює актуальність проблеми профорієнтації на сучасному етапі розвитку освіти в Україні.

У дошкільному віці відбувається емоційне, соціальне та психічне становлення дитини, тому робота з професійної орієнтації дошкільників та їх самовизначення щодо вибору професії не повинна мати епізодичного характеру, а бути комплексом освітньо-виховних заходів, які базуються на основних аспектах, що сприятиме активізації процесу професійної орієнтації дітей.

Методи і прийоми виховання є своєрідними інструментами в діяльності вихователя. У цьому зв'язку в дослідженні виокремлено та схарактеризовано наочні, словесні (вербальні), практичні, ігрові методи ознайомлення дошкільників з працею дорослих.

У процесі дослідження доведено, що для здійснення програми, що передбачає ознайомлення дітей з працею дорослих та ранньої профорієнтації доцільно використовувати різноманітні форми роботи: заняття як спеціально організовану форму навчання (блок навчальної діяльності); нерегламентовані види діяльності (спільна та індивідуальна діяльність – блок партнерської діяльності); вільний час, передбачений для дитини впродовж дня (блок самостійної діяльності).

Таким чином, знання про трудову діяльність людей є центральною ланкою знань дітей про соціальну дійсність. Вони відіграють вирішальну роль у формуванні ставлення дітей до праці та сприяють соціалізації дитини.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРАЦЕЮ ДОРΟΣЛИХ

2.1. Педагогічний аналіз рівнів сформованості уявлень дошкільників про професії дорослих

Організація та проведення констатувального експерименту здійснювалися на базі ЗДО «Сонечко» смт. Цумань Цуманської селищної ради Луцького району Волинської області. У експерименті брали участь діти старших груп «Бджілка» та «Капітошка», по 25 дітей у кожній групі. Усього експериментом було охоплено 50 дітей старшого дошкільного віку, 4 вихователя, 2 помічники вихователя, психолог, 20 батьків дітей.

Метою констатувального експерименту був педагогічний аналіз стану сформованості уявлень про професії дорослих у дітей старшого дошкільного віку з наступним аналізом кількісних і якісних показників діагностики.

У відповідності до визначеної мети завданнями констатувального експерименту були наступні:

- 1) виокремлення та обґрунтування критеріїв, показників та рівнів сформованості уявлень про професії дорослих у дошкільників;
- 2) проведення комплексної діагностики з метою виявлення рівнів сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку за окресленими критеріями та показниками;
- 3) порівняння діагностичних даних щодо рівнів сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку у кожній групі, поділ дітей на контрольну та експериментальну групи.

З огляду на це було використано комплекс методів: опитування, бесіда, педагогічне спостереження, виконання творчих завдань (складання розповідей) та ін.

Проведення діагностики потребувало виокремлення критеріїв і показників сформованості уявлень дітей дошкільного віку про професії дорослих.

Критерій – це класифікаційна ознака, на основі якої буде здійснюватись педагогічна діагностика рівнів сформованості у дошкільників уявлень про професії дорослих [80, с. 8].

У процесі виокремлення критеріїв сформованості уявлень дошкільників про професії дорослих було враховано положення про те, що кожен з критеріїв має своє вираження у системі показників, прояв яких надасть змоги визначати більший чи менший рівень його вираженості тієї чи іншої якості.

Отже, результати аналізу науково-методичної літератури дали змогу визначити наступні критерії сформованості уявлень дошкільників про професії: мотиваційно-емоційний, когнітивний та поведінковий. Кожен з критеріїв мав свій прояв у системі показників.

Так, мотиваційно-емоційний критерій передбачав показниками ставлення дітей до праці дорослих; повагу до прав дорослих та результатів їхньої трудової діяльності; адекватність та виразність експресивних дій: мімічних, жестових, пантомімічних, мовленнєвих; прояв позитивних емоцій щодо тієї чи іншої професії.

У свою чергу показниками когнітивного критерію виступили: наявність знань про світ професій; орієнтація в атрибутах, засобах та предметах праці представників різних професій; розуміння кваліфікаційних якостей фахівців різного професійного середовища. Повнота, змістовність уявлень про трудові дії та результат праці.

Натомість показником поведінкового критерію було бажання долучатися до праці дорослих, дисциплінованість, відповідальність за результат власної праці [80].

На першому етапі констатувального експерименту було здійснено педагогічний аналіз рівнів сформованості уявлень про професії за мотиваційно-емоційним критерієм. Методи дослідження цього етапу – педагогічне спостереження, бесіда, опитування дітей старшого дошкільного віку, дидактична гра «Хто що робить?».

З метою діагностики сформованості уявлень про професії нами було проведено індивідуальне опитування дітей, яке включало два блоки завдань: знання про професії батьків; обізнаність з іншими професіями; знання професійної атрибутики:

I. Знання про професії батьків.

1. Ким працює твій тато? (мама)
2. Ти був у них на роботі?
3. Що вони роблять?

II. Знання інших професій

1. Які професії ти знаєш? Назви їх.

2. Назви професії. Вкажи, що потрібно мати представнику кожної професії?

- пов'язані з виробництвом продовольчих товарів;
- пов'язані з навчанням та вихованням дітей;
- пов'язані з творчістю;
- військові професії;
- пов'язані з сільським господарством;
- найголовніші професії в нашому селі (місті)

Кожен з блоків оцінювався за трибальною шкалою.

3 бали (високий рівень) – дитина дає повну й обґрунтовану відповідь: називає професії батьків та виявляє обізнаність щодо інших професій (вказує більше 8 професій), виявляє розуміння посадових обов'язків, професійної атрибутики, місця роботи.

2 бали (середній рівень) – дитина називає професії своїх батьків, але відчуває труднощі щодо деталізації їхніх професійних дій; вказує від 4 до 7 професій, але професійні обов'язки може описати лише з допомогою дорослого.

1 бал (низький рівень) – дитина відчуває труднощі щодо професії одного або двох батьків, не може охарактеризувати посадові обов'язки, плутає знаряддя праці, відчуває труднощі у відповіді навіть з допомогою дорослого.

Вивчення стану роботи закладу дошкільної освіти з ознайомлення старших дошкільників з професійною діяльністю дорослих за когнітивним критерієм засвідчило, що діти добре знають професію мами і тата, де і ким вони працюють. Більше половини опитаних (60%) були у когось з батьків на роботі, розповідали, що вони роблять і що використовують для своєї праці. Проте 10% дітей не змогли назвати трудові дії мами чи тата, вказали лише їх професію. Діти старшого дошкільного віку переважно називали ті професії, про які мали певні знання, з якими зустрічалися в повсякденному житті. Знання переважної більшості дітей про професії обмежувалися професіями вихователя, вчителя, лікаря, перукаря, міліціанта, пожежника, водія, тобто тих професій, з якими вони найбільш знайомі і найчастіше зустрічаються в повсякденному житті. Лише 30% дітей називали ще професії будівельника, інженера, артиста, співака.

Результати діагностики рівнів сформованості уявлень дітей дошкільного віку про професії за когнітивним критерієм подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Рівні сформованості уявлень старших дошкільників про професії за когнітивним критерієм (у %)

Рівні	Групи дітей дошкільного віку			
	<i>I Група «Бджілка»</i>		<i>II Група «Капітошка»</i>	
	К.-сть дітей	%	К.-сть дітей	%
Високий	5	20	6	24
Середній	13	52	14	56
Низький	7	28	5	20
Загальний показник	25	100	25	100

Дані, відображені у таблиці 2.1, продемонстрували перевагу показників середнього рівня сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку обох досліджуваних груп (52% у представників групи «Бджілка» та 56% – у групи «Капітошка»). Показники високого рівня засвідчили 20% опитаних групи «Бджілка» та 24 % – «Капітошка». Відповідно, низький рівень продемонстрували 28 % дітей групи «Бджілка» та 20 % – «Капітошка».

Другий етап констатувального експерименту мав на меті діагностику рівнів сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку за мотиваційно-емоційним критерієм, показниками якого є ставлення дітей до праці; повага до прав дорослих та результатів їхньої трудової діяльності; адекватність та виразність експресивних дій: мімічних, жестових, пантомімічних, мовленнєвих; прояв позитивних емоцій щодо тієї чи іншої професії.

Методи дослідження цього етапу – візуальна методика «Професії», опитування дітей.

Візуальна методика «Професії» полягала у тому, що дітям було запропоновано 6 картинок, на яких зображені представники різних професій, їх знаряддя праці та місце роботи: вихователька, продавчиня, пожежник, перукарка, лікарка, кухар (Додаток А).

Інструкція: «Перед тобою 6 картинок. Подивися уважно на них і обери, будь ласка, одну – яка тобі подобається найбільше. За картинкою тобі потрібно скласти розповідь про цю професію».

Після того, як дитина обере картинку та складе розповідь про професію, вихователь пропонує дитині обрати інші картинки, де зображені професії людей, які їй до вподоби. Далі вихователь запитує: «Чим ця професія тобі подобається? Якщо не подобається – чому?». Наостанок педагог цікавиться у дитини, які професії їй не подобаються та чим саме.

У процесі аналізу результатів дослідження також враховувався вияв емоцій дитини, які простежувалися в міміці, жестах, мовній інтонації.

Інтерпретація результатів:

3 бали (високий рівень) – дитина без вагань обирає картинку, складає зв'язну та обґрунтовану розповідь про професію, аргументує, чим саме вона їй до вподоби. Дошкільник демонструє позитивне ставлення до професій, зображених на картинці. У процесі діагностики до жодної з професій дитина не висловлює негативного ставлення. У спілкуванні з вихователем простежується

самобутній вияв емоційної експресії: позитивні емоції простежуються у миміці, жестах, мовній інтонації.

2 бали (середній рівень) – дитина обирає картинку, але відчуває труднощі у складанні розповіді про неї; з допомогою дорослого обґрунтовує позитивне ставлення до тієї чи іншої професії. Однак вказує на одну професію, до якої ставиться негативно, аргументує своє негативне ставлення за допомогою дорослого. Не виявляє яскравих емоцій у процесі проведення розмови, емоційна експресія простежується переважно у жестах.

1 бал (низький рівень) – дитина відчуває труднощі щодо вибору картинки з зображенням професії, яка подобається найбільше, не може скласти зв'язної розповіді про неї, плутає назви професій, вказує на 2 або більше професій, до яких ставиться негативно. Дитина не виявляє позитивних емоцій, залишаючись індиферентною у процесі спілкування з педагогом.

Наступним методом дослідження було опитування дітей, яке полягало у виявленні стану сформованості первинної професійної самовизначеності. З цією метою дітям пропонувалося дати відповідь на запитання: «Ким ти хочеш стати, коли виростеш? Чим саме подобається тобі ця професія?»

Інтерпретація результатів:

3 бали (високий рівень) – дитина без вагань називає професію, яку «обрала», з захопленням розповідає про неї: позитивні емоції простежуються у миміці, жестах, мовній інтонації.

2 бали (середній рівень) – дитина самостійно або з допомогою дорослого називає професію, з якою вона ідентифікує себе у майбутньому, але відчуває труднощі в обґрунтуванні свого вибору, не виявляючи при цьому яскравих емоцій.

1 бал (низький рівень) – дитина не може вказати, ким вона хоче стати у майбутньому, проявляючи індиферентність у процесі бесіди.

Результати діагностики сформованості в дошкільників уявлень про професії дорослих за мотиваційно-емоційним критерієм засвідчили, що більшості дітям подобаються всі професії, які вони знають. Зокрема, 25%

старших дошкільників назвали професії лікаря, вчителя, продавчині, поліціанта. Здебільшого діти мотивують свій вибір: «хочу стати вихователем, щоб виховувати і навчати дітей», «стати поліціантом, щоб захищати людей, заарештовувати бандитів», «стати пожежником, щоб гасити пожежі, рятувати людей від вогню», «стати лікарем, щоб допомагати людям, лікувати їх від різних хвороб» «стати продавчиною, щоб продавати цукерки» та ін. Натомість 30% старших дошкільників не змогли мотивувати вибір своєї майбутньої професії. Такі бесіди з дітьми свідчать, що вони мають поверхові знання про різні професії дорослих, трудові дії та результати їх діяльності.

Загалом діти знайомі з різними видами праці, однак окремі з них негативно висловлюються про деякі професії, наприклад, фах двірника, пожежника («вони можуть облили водою»). У цих дітей сформовані неправильні знання про значення і зміст цих професій, їх користь для людей. 45% опитаних дівчаток в майбутньому хочуть стати вихователем чи вчителем, а 50% хлопчиків – поліціантом або водієм.

Зазвичай реакції дітей у процесі діагностики супроводжували позитивні емоції, які простежувалися у міміці, жестах, мовних інтонаціях. Однак мали прояви й форми індиферентної поведінки дітей старшого дошкільного віку у процесі спілкування з педагогом.

За результатами діагностики, яка включала дві методики, максимальна кількість становила 6. Відповідно, діти старшого дошкільного віку, яких оцінено у межах 5-6 балів ми віднесли до високого рівня сформованості уявлень про професії дорослих за мотиваційно-емоційним критерієм, 3-4 бали – середнього рівня, 1-2 бали – низького.

Рівні сформованості уявлень старших дошкільників про професії за мотиваційно-емоційним критерієм відображено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Рівні сформованості уявлень старших дошкільників про професії за
мотиваційно-емоційним критерієм (у %)**

Рівні	Групи дітей дошкільного віку			
	I Група «Бджілка»		II Група «Канітошка»	
	К.-сть дітей	К.-сть дітей	К.-сть дітей	К.-сть дітей
Високий	4	16	5	20
Середній	15	60	15	60
Низький	6	24	5	20
Загальний показник	25	100	25	100

Дані таблиці 2.2 засвідчили перевагу показників середнього рівня сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку обох досліджуваних груп (60%). Показники високого рівня – 16% в опитаних першої групи та 20% – у другої. Відповідно, низький рівень продемонстрували 24 % дітей першої групи та 20 % – другої.

Третій етап констатувального експерименту було присвячено діагностиці вихідних рівнів сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку за поведінковим критерієм, показниками якого є бажання долучатися до праці дорослих, дисциплінованість, відповідальність за результат власної праці.

Методи дослідження на цьому етапі – інтерактивна технологія «Незакінчене речення», педагогічне спостереження, аналіз продуктів діяльності дітей дошкільного віку (за результатами сюжетно-рольової та дидактичної ігор).

На початку дослідження ми провели усне опитування дітей за допомогою інтерактивного методу «Незакінчені речення», завданням якого було підбір дієслів до іменників-назв професій: вчитель-вчить; будівельник-будує; водій водить автівку та ін. Наприклад, педагог звертається до дитини: «Я тобі називатиму початок речення, а ти його продовжиш»

1. Що робить вчитель? (Дитина закінчує речення (наприклад, навчає, вчить дітей і т. ін.)

2. Що робить будівельник?
3. Що робить водій?
4. Що робить лікар?
5. Що робить дворник?
6. Що робить кухар, прачка, продавчиня, вихователь та ін.)

Інтерпретація результатів:

3 бали – дитина відповідає не лише одним дієсловом, а надає розгорнуту та обґрунтовану відповідь;

2 бали – дитина називає одне дієслово, або відчуває труднощі та виконує завдання за допомогою дорослого;

1 бал – дитина відчуває труднощі у виконанні завдання, не може зорієнтуватися навіть за допомогою дорослого.

Наступним методом третього етапу було спостереження за поведінкою дітей у процесі сюжетно-рольових ігор. Форма роботи – парна. Ми пропонували дітям старшого дошкільного самостійно розподілити ролі та продемонструвати професійні ситуації з вибором професійної атрибутики у вигляді іграшок, розташованих у хаотичному порядку (атрибути продавчині, лікаря, водія та співака) та професійних дій. Так, дітям пропонувалися наступні сюжетно-рольові дії:

1. Робимо покупку у магазині.
2. На прийомі у лікаря
3. Їдемо у тролейбусі
4. Ми прийшли на концерт

Критерії оцінювання здійснювались за такими показниками:

1. Рольовий вибір (якщо дитина, перебуваючи в парі, обирає домінуючу роль: продавчині, лікаря, водія, співака – це додатково оцінюється одним балом. Однак, якщо діти сперечаються між собою та не можуть визначитися з вибором ролі – педагог розігрує ситуацію двічі: наприклад, в одній ситуації одна дитина грає роль лікаря, інша – пацієнта, в іншій діти обмінюються ролями).

2. Вибір професійної атрибутики («лікар» обирає шприц, стетофонендоскоп та ін., «продавчиня» обирає ваги, калькулятор та ін., «співак» обирає мікрофон та ін.).

3. Рольові дії (поведінка дитини в ігровій ситуації, дотримання алгоритму рольових дій. Наприклад, лікар запрошує до кабінету, вислуховує скарги пацієнта, проводить первинний огляд, ставить діагноз, призначає лікування; продавчиня слухає пропозицію клієнта, надає товар, пропонує інші товари для реалізації, проводить розрахунок (бере кошти, дає решту) та ін.).

Інтерпретація результатів:

3 бали (високий рівень) – дитина самостійно здійснює рольовий домінуючий вибір (продавчиня, лікар, водій, співак), обирає правильну атрибутику, дотримується алгоритму професійних дій без допомоги дорослого.

2 бали (середній рівень) – у рольовій грі дитина обирає допоміжну роль (покупець, пацієнт, пасажир, глядач), відчуває труднощі щодо вибору професійної атрибутики, дотримується ролі в сюжетно-рольовій грі з допомогою дорослого.

1 бал (низький рівень) – дитина сумнівається щодо вибору ролі в сюжетно-рольовій грі, не бажає брати в ній участі.

За результатами діагностики, яка включала дві методики, максимальна кількість становила 6. Відповідно, діти старшого дошкільного віку, яких оцінено у межах 5-6 балів ми віднесли до високого рівня сформованості уявлень про професії дорослих за мотиваційно-емоційним критерієм, 3-4 бали – середнього рівня, 1-2 бали – низького.

Спостереження за іграми дітей старшого дошкільного віку продемонструвало, що вони переважно беруть на себе роль вихователя, лікаря, водія, співака. Тобто в своїй ігровій діяльності вони відтворюють працю тих дорослих, яка найбільш пов'язана з життєвим досвідом.

Результати діагностики рівнів сформованості уявлень про професії за поведінковим критерієм відображено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Діагностика рівнів сформованості уявлень дітей дошкільного віку про професії за поведінковим критерієм (у %)

Рівні	Групи дітей дошкільного віку			
	I Група «Бджілка»		II Група «Канітошка»	
	К.-сть дітей	К.-сть дітей	К.-сть дітей	К.-сть дітей
Високий	3	12	4	16
Середній	18	72	17	68
Низький	4	16	4	16
Загальний показник	25	100	25	100

Дані таблиці 2.3 засвідчили перевагу показників середнього рівня сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку обох досліджуваних груп (цей показник продемонстрували 72 % представників першої групи та 68 % – другої). Показниками високого рівня відзначено 12% опитаних першої групи та 16 % – другої. Відповідно, низький рівень зафіксовано у 16 % опитаних першої та другої груп.

Узагальнені результати рівнів сформованості уявлень про професії у дітей дошкільного віку за сумарними показниками трьох критеріїв: когнітивним, мотиваційно-емоційним, поведінковим відображено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Результати сформованості уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку

Критерії \ Рівні сформованості	Високий		Середній		Низький	
	I група	II група	I група	II група	I група	II група
Когнітивний	16	20	60	60	24	20
Мотиваційно-емоційний	20	24	52	56	28	20
Поведінковий	12	16	72	68	16	16
<i>Усереднений показник</i>	16	20	61,3	61,3	22,7	18,7

Як свідчать дані, зафіксовані у таблиці 2.4, на початку експерименту діти I групи «Бджілка» та II групи «Капітошка» продемонстрували майже однакові рівні сформованості уявлень про професії за окресленими критеріями й показниками.

Так, за середніми показниками високий рівень сформованості уявлень про професії засвідчили лише 16,0% дітей першої групи та 20% – другої групи; відносні показники середнього рівня виявили 61,3% дітей обох груп. Натомість низький рівень засвідчили 22,7% опитаних першої групи та 18,7% дітей другої групи.

Порівняльні показники рівнів сформованості уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку за результатами констатувального експерименту відображено на рис. 2.1.

Порівняльні дані констатувального експерименту засвідчили незначну перевагу рівнів сформованості уявлень про професії дітей другої групи («Капітошка») порівняно з першою групою («Бджілка»).

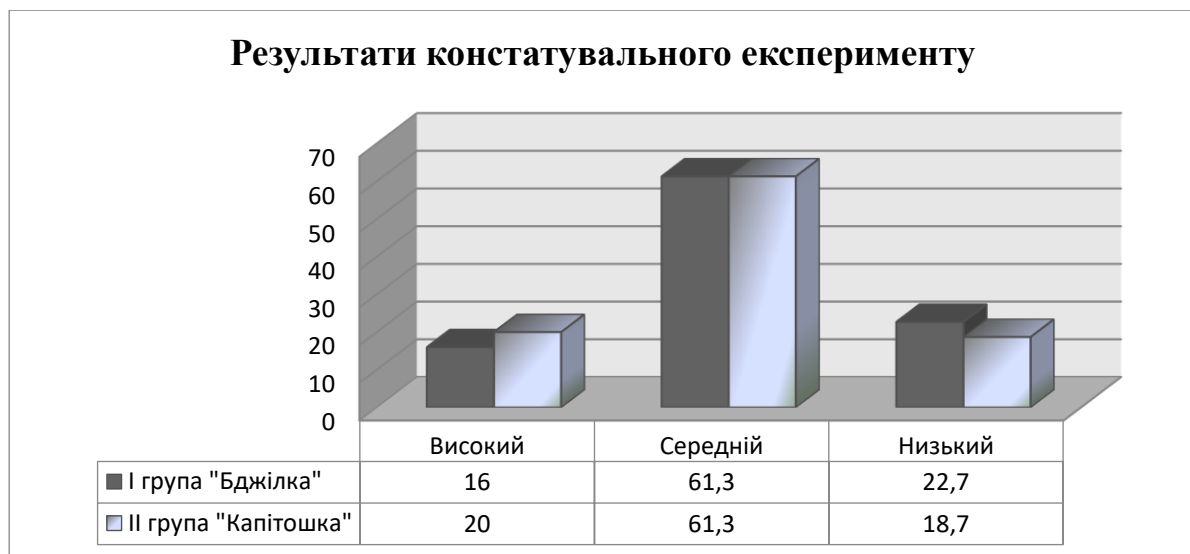

Рис. 2.1. Результати констатувального етапу експерименту

Так, показники високого рівня у представників групи «Капітошка» переважають на 4% порівняно з групою «Бджілка», показники середнього рівня виявились однаковими. Натомість показники низького рівня переважають на 4% у дітей групи «Бджілка» порівняно з дітьми групи «Капітошка».

Оскільки за результатами первинної діагностики представники групи «Бджілка» продемонстрували дещо нижчі рівні сформованості уявлень про

професії порівняно з опитаними групи «Капітошка», вважаємо доцільним дітей групи «Бджілка» взяти у якості експериментальної групи, а дітей групи «Капітошка» – контрольної.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили перевагу середнього рівня сформованості уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку, що обумовлює необхідність розробки експериментальної методики та перевірки її ефективності в умовах формувального експерименту.

2.2. Методика формування уявлень дошкільників про професії дорослих

Одним із шляхів теоретичного обґрунтування методики формування уявлень дошкільників про професії дорослих є розробка її теоретичної моделі, у відповідності до якої має бути організована освітня діяльність у закладі дошкільної освіти.

Конструювання та теоретичне обґрунтування моделі формування уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку передбачає необхідність теоретичної інтерпретації поняття «модель».

Модель – це інформаційний об'єкт, який може існувати у формі схеми, малюнка, текстового опису тощо [80, с. 7].

Під моделлю формування уявлень про професії дорослих у дітей старшого дошкільного віку розуміємо опис та теоретичне обґрунтування структурних компонентів цього процесу (рис. 2.2).

Конструювання моделі передбачало наповнення її змісту у відповідності до трьох структурних блоків: теоретичного, змістово-процесуального та результативного.

Теоретичний блок уміщував такі складові, як мета і принципи методики формування уявлень у старших дошкільників про професії. Так, метою є формування уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку.

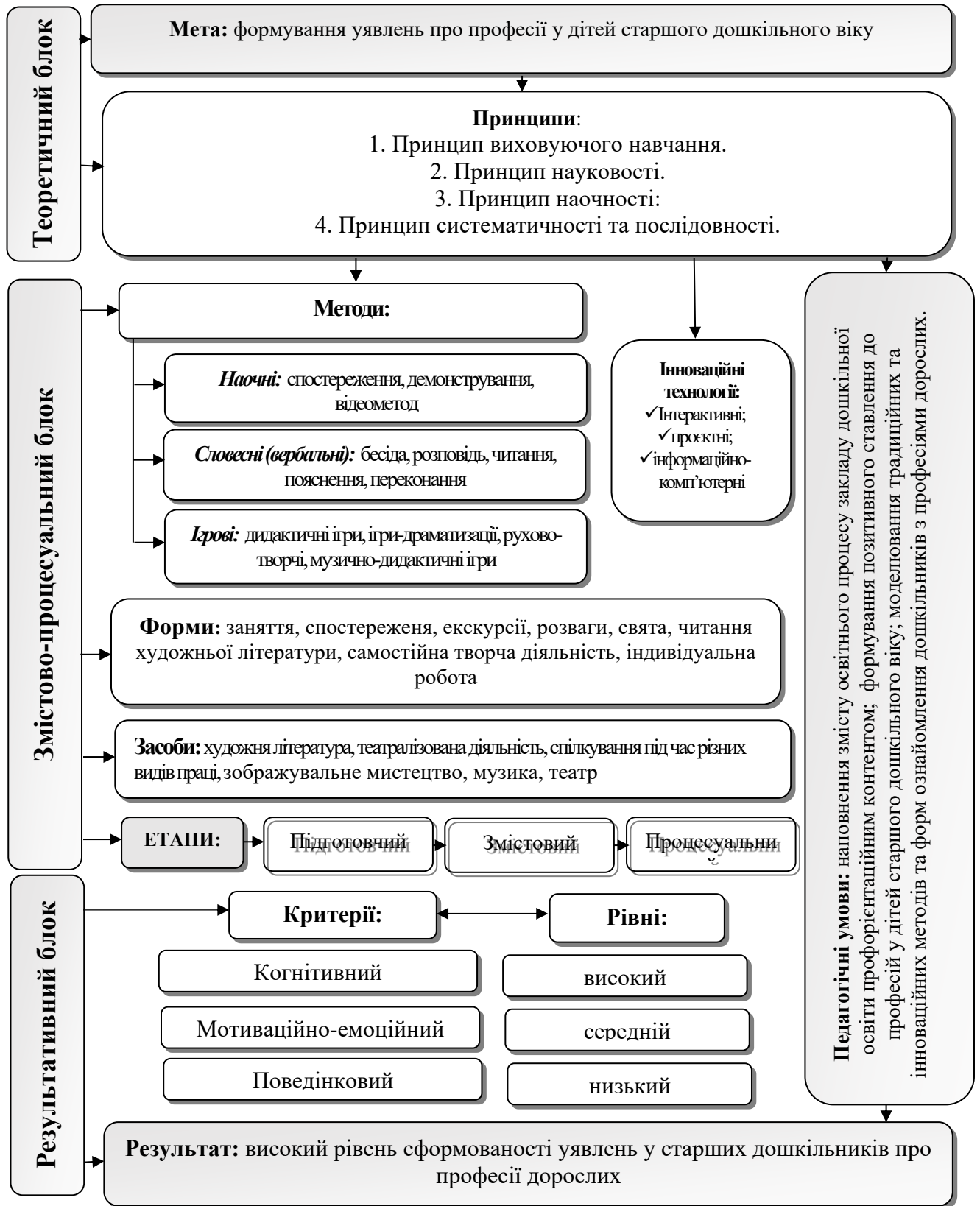

Рис. 2.2. Модель формування уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку

Аналіз дидактичних джерел дає змогу виокремити наступні принципи формування уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку.

1. Принцип виховуючого навчання, який полягає у вихованні у дітей старшого дошкільного віку культури праці, поваги до людей різних професій.
2. Принцип науковості полягає в упровадженні в освітній процес закладу дошкільної освіти науково аргументованих та апробованих у практиці методик.
3. Принцип наочності, який полягає в опорі на чуттєвий досвід дітей старшого дошкільного віку, організації спостережень у навколишній дійсності.
4. Принцип систематичності та послідовності, що полягає в поступовому ускладненні матеріалу з метою систематизації знань дітей старшого дошкільного віку про професії дорослих.
5. Принцип доступності: співвідносний зміст, характер та обсяг матеріалу з рівнем розвитку та підготовленості дітей.
6. Принцип усвідомленості, що полягає у розвитку у дітей дошкільного віку активної та усвідомленої позиції по відношенню до власних здобутків [58].

Усі зазначені вище принципи знайшли своє відображення у процесі формування уявлень старших дошкільників про професії дорослих відповідно до окреслених етапів.

Змістово-процесуальний блок уміщує інноваційні технології, методи, форми та засоби формування уявлень дошкільників про професії дорослих, етапи упровадження методики, педагогічні умови підвищення її ефективності.

Серед інноваційних технологій нами виокремлено інтерактивні (велике коло, незакінчені речення, метод «кейс» та ін.), проєктні технології та інформаційно-комп'ютерні технології.

Методами формування уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку є наочні (спостереження, демонстрування, відеометод), словесні (вербальні) (бесіда, розповідь, читання, пояснення, переконання), ігрові (дидактичні ігри, ігри-драматизації, рухово-творчі ігри, музично-дидактичні ігри).

Серед форм діяльності щодо ознайомлення дошкільників з професіями дорослих нами виокремлено заняття (мовленнєве спілкування, пізнавальна діяльність, екологічна діяльність, математична діяльність, образотворча

діяльність, музична та фізична діяльність), спостереження, екскурсії (на прогулянці, під час зустрічей з представниками різних професій), бесіди, ігри (дидактичні, сюжетно-рольові, театралізовані, рухливі, настільно-друковані), розваги, свята (музичні, спортивні), читання літературних творів, самостійна творча діяльність (малювання, ліплення, конструювання, виготовлення атрибутів, робота з природним матеріалом), індивідуальна робота).

Засобами формування уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку нами виокремлені художня література, театралізована діяльність, спілкування під час різних видів праці, зображувальне мистецтво, музика, театр та ін.

Формування у дітей системних знань про професії дорослих передбачає поетапну організацію роботи. Нами виокремлено наступні етапи підготовки дітей дошкільного віку до ознайомлення з професіями дорослих: підготовчий, змістовий, процесуальний.

Зокрема, метою підготовчого етапу є створення позитивного емоційного фону сприйняття інформації дітьми.

Мета змістового етапу – збагачення системних знань дітей старшого дошкільного віку про різні професії: їх назви, значення для людини та суспільства, зміст трудових дій, необхідне обладнання та інструменти, взаємозв'язок з іншими професіями [58].

На процесуальному етапі відбувається закріплення знань дітей про працю дорослих у різних видах діяльності (ігровій, трудовій, зображувальній тощо).

У процесі конструювання моделі було враховано наступні педагогічні умови, які, на нашу думку, сприятимуть формуванню уявлень дітей старшого дошкільного віку про професії дорослих:

- наповнення змісту освітнього процесу закладу дошкільної освіти профорієнтаційним контентом;
- формування позитивного ставлення до професій у дітей старшого дошкільного віку;

– моделювання традиційних та інноваційних методів та форм ознайомлення дошкільників з професіями дорослих.

Структурними компонентами результативного блоку були критерії, показники та рівні сформованості уявлень старших дошкільників про професії дорослих, детальну характеристику яких подано у п. 2.1 нашого магістерського дослідження.

Результатом, визначеним у моделі, є високий рівень сформованості уявлень у старших дошкільників про професії дорослих.

Відповідно до теоретичної моделі було розроблено методику формування у дошкільників уявлень про професії дорослих, яка передбачала наступні етапи: підготовчий, змістовий, процесуальний.

У процесі впровадження моделі ми використовували наступні напрями роботи з дітьми та їхніми батьками:

- вхідний моніторинг компетентності дітей щодо світу професій і місця в ній людини;
- аналіз і планування роботи з ознайомлення дітей з професіями дорослих;
- створення розвивального середовища;
- оформлення куточків з ознайомлення дітей з професіями дорослих;
- оформлення куточків для батьків;
- організація та проведення різних форм роботи з дітьми щодо ознайомлення з професіями дорослих, упровадження сучасних форм роботи;
- організація різних видів праці;
- індивідуальна робота з дітьми; вивчення практики роботи з ознайомлення дітей з професіями дорослих, трудового виховання в родині, ознайомлення батьків зі змістом та методами роботи;
- вихідний моніторинг рівня знань дітей [29].

На початку формувального експерименту на серпневій педагогічній раді розглядався план освітньо-виховної роботи закладу дошкільної освіти «Сонечко», в якому відображені науково-методична робота з педагогами та

освітньо-виховна робота з дітьми щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

План освітньо-виховної роботи ЗДО «Сонечко»

№ з\п	Зміст роботи	Термін	Відповідальний
<i>Робота з педагогами</i>			
1	Педрада. Ознайомлення з новою програмою з професійної орієнтації дітей дошкільного віку в умовах ЗДО	Серпень	Методист ЗДО
2	Робота творчої групи за темою «Професійна орієнтація дошкільників в умовах ЗДО». Розробка тематичного планування «Професії» на навчальний рік за кожною віковою групою	Вересень	Керівник творчої групи
3	Розробка «Практичного матеріалу з професійної орієнтації для дітей дошкільного віку»	Упродовж року	Вихователі ЗДО
4	Відкриті заняття для педагогів ЗДО «Обмін досвідом»	Упродовж року	Вихователі ЗДО
5	Методичні об'єднання для методистів, вихователів, інструкторів із ФВ	За планом РМК	Методист ЗДО
6	Школа передового педагогічного досвіду «Професійна орієнтація дошкільників в умовах ЗДО»	За планом РМК	Методист, вихователі
7	Семінари-практикуми: • «Ознайомлення з комплексними та парціальними програмами з питань профорієнтації дошкільників»; «Діагностика рівня знань із профорієнтації у дітей дошкільного віку за віковими групами»	За планом роботи творчої групи ЗДО Вересень	Керівник творчої групи Психолог
8	Конкурс-огляд «Ерудит у світі професій»	Травень	Керівник творчої групи

Продовж. табл. 2.5

№	Зміст роботи	Термін	Відповідальний
<i>Робота з дітьми</i>			
1	Організація «Тижня професії»: <ul style="list-style-type: none"> • інтегровані заняття щодо ознайомлення з навколишнім світом за темою «Професії»; • тематичні заняття з ЛФК, музики; • ігрова діяльність (дидактичні, рухові, творчі ігри); • екскурсії, цільові прогулянки; • експериментальна діяльність; • образотворча діяльність: малювання, ліплення, аплікація, конструювання; • бесіди, читання художньої літератури; індивідуальна робота з дітьми (заповнення індивідуальних тек-портфоліо)	Четвертий тиждень кожного місяця	Вихователі ЗДО
2	Виставка робіт дитячої творчості (за певною темою)		Вихователі ЗДО
3	Оформлення у групі куточка професій		Вихователі ЗДО
<i>Робота з батьками</i>			
1	Батьківські збори (розкрити питання «Зміст професійної орієнтації дітей у молодшій (середній, старшій) групах»)	Вересень	Вихователі ЗДО
2	Відкриті заняття «День відкритих дверей»	1 раз на квартал	Вихователі ЗДО
3	Проблемно-аналітичні бесіди. Індивідуальні консультації	Систематично	Вихователі ЗДО
4	Психолого-педагогічні тренінги «Дитячий садок для батьків»	За планом психолога	Психолог
5	Круглий стіл «Майбутнє наших дітей»	Вересень	Вихователі ЗДО
6	«Банк професій батьків»	На батьківських зборах	Вихователі ЗДО
7	Діагностика (анкети, тести, спостереження)	Систематично	Вихователі ЗДО, психолог
8	Пропагандистська робота з професійної орієнтації дітей — наочна агітація (ширми, теки-пересувки, стенди), заочне консультування (буклети, брошури)		Вихователі ЗДО

Під час календарно-тематичного планування на місяць ми заздалегідь відводили четвертий тиждень щомісяця для певної професії (згідно з календарно-тематичним планом профорієнтації на рік). Такий підхід давав змогу дотримуватися принципів систематичності та послідовності.

Заняття щодо ознайомлення дітей зі світом професій ми планували у сфері «Люди» на заняттях «Ознайомлення з довкіллям». Таким чином, упродовж впровадження експериментальної методики діти мали змогу ознайомитися більше ніж із 60 професіями.

З метою підвищення ефективності експериментальної методики нами було розроблено «Схему організації педагогічного процесу з професійної орієнтації дошкільників» (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

**Схема організації педагогічного процесу з професійної орієнтації
дошкільників**

Тиждень	Етап	Зміст роботи
I Тиждень	I етап	Пізнавальна діяльність: фронтальне заняття щодо ознайомлення з професією (полілог; перегляд демонстраційного матеріалу, відеофільмів, мультфільмів; слайд-шоу; заповнення логічної карти) + образотворча діяльність (малювання, аплікація, ліплення, конструювання)
II Тиждень	II етап	Обігрування теми: предметні, дидактичні, настільні, сюжетно-рольові, рухові, творчі ігри
III Тиждень	III етап	Збагачення особистісного досвіду: екскурси, зустрічі з фахівцями, інтерв'ювання, експеримент на діяльність, практична діяльність, тематичні й спортивні свята, розваги
IV Тиждень	IV етап	Інтегроване підсумкове заняття: створення творчого продукту (колективна творча вправа, стінівка, газета, книга, колективна робота, макет тощо)

Окреслені форми освітньо-виховної роботи плануватися у першу та у другу половину дня.

Завдяки проведенню тематичних тижнів, педагогам легко було впроваджувати в роботу тематичні заняття. Наприклад, якщо темою тижня була

«Професія – водій», то під час заняття з логіко-математичного розвитку діти рахували автомобілі, називаючи їх порядкові номери, розв'язували математичні задачі; на заняттях із грамоти – знаходили знайомі літери у певних словах, пов'язаних із машинами, моделювали слова, словосполучення, речення; на заняттях із розвитку мовлення – складали оповідання, вірші, казки, відгадували загадки, описували картинки, зачували вірші, пов'язані з транспортом; на заняттях з ознайомлення з предметним довкіллям – вивчали дорожні знаки під час дидактичної гри «Водії» (Додаток Б) на заняттях з образотворчої діяльності – малювали засоби пересування, конструювали із будівельного матеріалу автомобілі, кораблі, літаки; клеїли й ліпили їх; експериментальна діяльність – виготовляли саморобні літаки, автомобілі; на заняттях із фізичної культури – організовували макрогру «Школа юних водіїв», розкривали цю тему під час рухових, сюжетно-рольових і творчих ігор. Таким чином упроваджувався принцип багатоканальної діяльності щодо ознайомлення дітей із певною темою. Усе залежало від творчого підходу до організації освітньо-виховної роботи самого педагога.

З метою раціональної організації ознайомлення дошкільників з професіями ми використовували наступну класифікацію професій:

- професії дорослих в закладі дошкільної освіти;
- професії працівників транспорту;
- професії культурно-побутового обслуговування;
- будівельні професії;
- професії працівників сільського господарства;
- військові професії;
- професії культури, науки, мистецтва.

Ураховуючи принцип інтеграції як один із провідних в організації освітнього процесу, було розроблено тематичний підхід до планування навчального матеріалу з професійної орієнтації.

Таблиця 2.7

Тематичний підхід до планування навчального матеріалу з професійної орієнтації

Місяць року	Назви професій
Вересень	Фермери (агроном, доярка, зоотехнік, пасічник)
Жовтень	Міліціант, регулювальник
Листопад	Пожежник
Грудень	Лікар (окуліст, отоларинголог, хірург), ветеринар
Січень	Учитель
Лютий	Учені (хімік, фізик, астроном, конструктор, програміст)
Березень	Літератор (письменник, поет, редактор, видавець, ілюстратор)
Квітень	Люди мистецтва (актор театру та кіно, артист цирку, художник, скульптор, режисер)
Травень	Пілот, космонавт, стюардеса

У процесі формувального експерименту дітям експериментальної групи пропонувалися для ознайомлення професії, що є соціально вагомими для суспільства: фермери (пасічник, агроном, доярка, зоотехнік); військові професії (міліціант, інспектор ДАІ, пожежник, пілот, космонавт), лікар, ветеринар, учитель; професії, пов'язанні з мистецтвом: літератор (поет, письменник, редактор, видавець, ілюстратор), артист цирку, актор театру і кіно, режисер, музикант, художник; наукою: учені (хімік, фізик, астроном, конструктор). Упродовж навчального року діти мали змогу ознайомитись з більше ніж 30-ма професіями.

Плануючи заняття з ознайомлення дітей з професіями, нам було важливо передбачити навчання дітей визначати в професії істотне, важливе.

Відразу не всі діти могли зрозуміти, що бухгалтер – це не «той, хто сидить за комп'ютером», а шофер не «той, хто їздить на машині». Ми формували у дітей уявлення про професію на основі істотних ознак (наприклад, за допомогою навідних запитань: «Ти також сидиш за комп'ютером, коли граєшся. Але ти ж не бухгалтер! А хто такий – бухгалтер? Пригадай наше заняття!»).

На сучасному етапі актуально впроваджувати проєктний метод організації пізнавальної діяльності малюків, що розкриває творчі можливості перед педагогом та дитиною.

У цьому контексті Н. Гавриш пропонує організувати пізнавальну проєктну діяльність із використанням логічних карт за такими кроками.

Перший крок – термінологічний.

Мета: зосередити увагу дітей на ключовому слові, зробити його об'єктом роздумів та спостережень; сформувати лексичне поле.

Другий крок – художньо-лексичний.

Мета: уточнити значення слів-понять; вправляти дітей у складанні словосполучень, фраз, пошуку відповідних смислів у художніх творах.

Третій крок – тілесно-орієнтований або руховий (на занятті може мати місце в кожній його частині).

Мета: впроваджувати великий арсенал рухово-творчих ігор, що тематично можуть бути близькими до ідеї заняття.

Четвертий крок – продуктивний (проєктувальний).

Мета: об'єднати дітей спільною діяльністю; збагатити світ взаємодії. Це можуть бути інсценівка, виготовлення колажу, стінгазети, створення ігри тощо [22].

У процесі формувального експерименту ми широко впроваджували проєктні методи навчання. Так, у контексті впровадження методики ми реалізували проєкт «Професії в нашому садку», тривалість якого – 8 днів. Опис проєкту подано в додатку В.

Проєктна діяльність дала змогу розвивати у дітей повагу та почуття вдячності за працю дорослих; поглибити знання дітей про професії, розширити уявлення про те, хто виробляє товар, хто надає послуги, для кого працюють усі дорослі; формувати навички трудової діяльності, посильної допомоги; формувати емоційно-пізнавальну активність дітей; вчити складати план своєї діяльності для досягнення якісного кінцевого результату.

Стосовно світу професій, ми розкривали цю тему через інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «Професії та люди». Продукт такого заняття – заповнення сторінок Великої дитячої енциклопедії про професії.

З урахуванням особливостей дошкільного віку та сучасними вимогами до пізнавальних занять було розроблено структуру ознайомлення з професією (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Структура ознайомлення дошкільників з професією

Організація освітньої діяльності за цією схемою сприяло підвищенню рівнів обізнаності дітей про світ професій: вони глибше пізнавали професії своїх батьків, що сприяло виникненню почуття гордості за своїх батьків, адже вони «так багато вмюють та знають». Саме такі умови сприяли формуванню первинної мотивації щодо вибору професій.

Заняття з формування уявлень про професії дорослих для дітей експериментальної групи містили шість структурних компонентів.

Назва професії (хто це?). Ознайомити дітей із зовнішніми ознаками людини, яка працює в тій чи іншій професії.

Руховий стереотип (що робить?). Ознайомити дітей із певними рухами, що виконує людина під час роботи.

Місце роботи (де працює?). Сформувані уявлення у дітей, що кожен працівник працює на своєму робочому місці (лікар – лікарня, вихователь – дитячий садок, учитель – школа, будівельник – будівельний майданчик); дати знання про існування різних виробництв із виготовлення предметів ужитку, технічних приладів і знарядь, засобів пересування та зв'язку; ознайомити з процесами виробництва харчування, одягу, предметів хатнього господарства, парфумерії, косметики, промислового та ремісницького виробництва, предметів мистецтва; дати знання про витрати праці та матеріалів на виготовлення необхідних для життя речей.

Інструменти праці (що допомагає у роботі?). Кожна професія передбачає використання певного знаряддя праці, інструментарію. Необхідно ознайомити дітей із назвами інструментів праці, їх призначенням; формувати вміння практично вправлятися з реальними інструментами (ножиці, голка, ніж, праска, молоток, граблі, лопата та ін.), але під наглядом дорослих. Ознайомлювати дітей із побутовою технікою (пральна машина, пилезбірник, хлібопічка, м'ясорубка, прасовий станок та ін.), що використовується вдома та в дитячому садку, їх роллю для полегшення праці людини, поліпшення результату праці та прискорення її виконання.

Спецодяг (у що одягнений?). Формувати уявлення дітей про те, що існує багато професій, що передбачають переодягання людей у спеціальний одяг (лікарі, продавці, шахтарі, будівельники, актори та ін.).

Соціальна вагомість (навіщо це робить?). Формувати уявлення про те, що люди різних професій працюють кожний на своєму робочому місці для того, щоб усім людям добре жилося, щоб вони були здоровими, освіченими та забезпеченими всім необхідним для життєдіяльності.

Лексичне поле (професійні слова). Кожна професія має певне коло професійних слів: лікар (хвороби, лікувати, ліки, процедури, медичний інструментарій); будівельник (будівництво, будівельна техніка: підйомний кран, бульдозер, екскаватор, назва будівельних матеріалів: цегла, цемент, фарба, інструментарій: майстерок, рубанок, молоток, шпатель, валик). Зміст лексичного поля щодо кожної професії відображений у «Професіограмі» [29].

Під час планування занять ми враховували особливості дітей, застосовуючи різні модифікації психологічних ігор, що існують (наприклад, гра для розвитку відчуттів і сприйняття «Чарівний мішечок». У мішечок складали різні предмети, що пов'язані з різними професіями. Не заглядаючи всередину, тільки на дотик діти повинні були відгадати предмети, пов'язавши їх із певними професіями). Зразок інших ігор подано в додатку Д.

Плануючи заняття, ми зважали на пізнавальні інтереси дітей. Дітям цікаво: гратися; слухати й обговорювати казки; малювати «своє життя»; розповідати про себе; фантазувати; розв'язувати кросворди, ребуси; грати сценки; відгадувати секрети; отримувати особисту, але конкретну похвалу й багато чого іншого.

З метою охоплення всіх дітей організацією пізнавальної діяльності з професійної орієнтації, у процесі формувального експерименту ми організовувати фронтальні заняття. Базова програма «Я у Світі» передбачає таку класифікацію видів фронтальних занять: комплексне, тематичне, комбіноване, домінантне, сюжетно-динамічне, інтегроване заняття [5].

Робота з формування мовленнєвих навичок передбачала виконання дітьми завдань щодо утворення словосполучень «Зміни слово таким чином, щоб назвати професію людини» («Назви професію людини, яка створює цей предмет або працює з ним», «Назви професію людини, яка піклується про.., працює на..?» тощо). Визначення плану описового оповідання за професією (план оповідання поданий у вигляді малюнків, при цьому порушений порядок частин або одна частина відсутня).

Планування *інтегрованого заняття* гуртувалося на єдності трьох складових, де обов'язково передбачено: розумова та фізична активність, емоційна складова.

Сучасні інтегровані заняття з професійної орієнтації ми будувати на партнерській діяльності, структура якої мала такий вигляд:

- створення проблемної ситуації (дітьми чи вихователем);
- залучення дітей до ситуації (відсутність однозначного рішення);
- розв'язання проблеми (пошук можливих шляхів);
- діяльність дітей;
- оцінювання (що зробили, результат, що було найцікавішим, труднощі) [22].

Наведемо приклад фрагменту інтегрованого заняття на тему «Робота працівників транспорту»

Мета. Розширювати й поглиблювати знання дітей про роботу працівників автомобільного, залізничного, повітряного водного транспорту, про правила поведінки пасажирів у транспорті та пішоходів на вулиці.

Ознайомити дошкільників з роботою провідника, бортпровідника, буфетниці, чергового схову, радиста, диктора, лікаря на медичному пункті та інших людей, які обслуговують пасажирів.

Мотиваційна готовність. Систематизувати та поглиблювати знання дітей про різні види наземного, залізничного, водного та повітряного видів транспорту. Сформувані уявлення про їх різноманітне призначення. Сприяти засвоєнню знань про те, що на транспорті працюють люди різних професій, виконують кожен свою роботу, але працюють всі злагоджено, дружно; без їхньої роботи неможливе життя кожного з нас в сучасному світі.

Пізнавальна цінність. Узагальнити, уточнити й розширити знання дошкільників про роботу працівників різних видів транспорту, підготовку його до рейсу, обслуговування пасажирів на вокзалах, аеропортах та в дорозі, колективний характер праці й турботу працівників транспорту про пасажирів,

прагнення своєчасно доправити їх до місця призначення. Продовжувати знайомити з основними трудовими діями кожного з них.

Соціокультурний простір. Формувати у дітей бажання свідомо й самостійно виконувати правила користування пасажирським транспортом, дотримуватись правил руху та поведінки на вулиці, в транспорті, в різних життєвих ситуаціях. Спонукати дошкільників передавати свої знання молодшим дітям, своїм товаришам. Сприяти усвідомленню того, що цим вони допомагатимуть дорослим забезпечувати безпеку і порядок на вулиці.

Колективне виготовлення пам'ятки «Безпека дорожнього руху – це життя».

Коментар дітей. Що таке повітряний, наземний та водний транспорт? Яку професію для роботи на транспорті ви обрали б? Що могло б трапитися під час вашої роботи машиністом? Водієм? Пілотом? Як кожен з вас діяв би в цих різних ситуаціях? Звідки пасажири відправляються в політ? В плавання? В подорож поїздом? Автобусом?

Продуктивна праця. Виготовлення та ремонт атрибутів до ігор разом з дорослими. Добирати матеріал до ігор та складати його на місця [29].

У процесі ознайомлення дітей з професіями дорослих ми моделювали різні форми та методи роботи. Наведемо приклад такої роботи під час вивчення теми «Наземний і повітряний транспорт».

I. Організована діяльність.

Читання уривків з книги Є. Єфетова «Потяг іде» (*художньо-естетичний розвиток*). Розповідь вихователя про те, як Катя поверталася додому на літаку (*мовленнєвий розвиток*). Заучування вірша «Літак» (*художньо-естетичний розвиток*).

II. Спостереження, бесіди, розповіді.

Читання вірша Н. Забіли «Поїзд». Розгляд ілюстрацій за прочитаним твором (*пізнавальний розвиток*). Бесіда про працю людей на залізничному транспорті: «Чия робота важливіша» (*пізнавальний розвиток*). Розглядання ілюстрацій у книжках про транспорт (*художньо-естетичний розвиток*).

Бесіда про людей, які підтримують порядок на вулицях. Повітряний транспорт. Бесіда за картинами з альбому Л. Артемової «Професії твоїх батьків (*мовленнєвий розвиток*). Спостереження за літаком у небі (*пізнавальний розвиток*).

III. Пошуково-дослідницька діяльність, предметно-практична діяльність дітей.

Предметно-пошукова ситуація: «На воді, в повітрі, на землі» (*пізнавальний розвиток*). Виготовлення атрибутів для ігор у різні види транспорту (*художньо-естетичний розвиток*). Колективне виготовлення пам'ятки «Безпека дорожнього руху – це життя». На прогулянці пускання літаків у політ (*емоційно-ціннісний розвиток*).

IV. Дидактичні, сюжетні та сюжетно-рольові ігри.

Дидактичні ігри: «В далекі краї», «Обери автомобіль», «Хто чим керує?», «Поїздка у великому місті», «Хто швидше», «За кермом» (*пізнавальний розвиток*). Творчі ігри: «Вирушаємо в подорож», «Водії». Сюжетно-рольові ігри: «Таксист», «Швидка допомога». Створювати ситуації для активізації відповідального ставлення водіїв до своїх обов'язків. Сюжетно-рольова гра «Пілоти та пасажирів» (*соціально-моральний розвиток*).

Активізація сюжетно-рольових ігор з іграшковим транспортом на закріплення знань про транспорт, про професії людей, які ним керують та правил поведіння в громадському транспорті (*соціально-моральний розвиток*).

V. Розваги, екскурсії, співпраця з родиною.

Інсценівка настільного театру «Катруся вирушає у подорож» (*художньо-естетичний розвиток*). Цільова прогулянка до автобусної зупинки. Тренування в правильному переході вулиці (*пізнавальний розвиток*). Ляльковий театр «Цікава подорож» (*емоційно-ціннісний розвиток*). Театр тіней, показ на фланелеграфі «Зелений, жовтий, червоний». Показати роль водіїв у створенні безпеки дорожнього руху, турботу їх про пасажирів та пішоходів [46].

На завершальному етапі роботи з ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з професіями дорослих основна увага спрямовувалася на поглиблену пропаганду тих професій, яких найбільше потребує суспільство.

3.2. Порівняльна характеристика рівнів сформованості уявлень старших дошкільників про професії

Метою заключного етапу експерименту була перевірка рівнів сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку після упровадження експериментальної методики.

У відповідності до окресленої мети нами визначено такі *завдання дослідження*:

1) виконати повторне вимірювання рівнів сформованості уявлень про професії дорослих у дітей дошкільного віку експериментальної та контрольної груп.

2) проаналізувати динаміку змін рівнів сформованості уявлень про професії дорослих у дітей дошкільного віку за визначеними критеріями та відповідними їм показниками;

3) підтвердити або простувати сформульовану гіпотезу.

Аналіз результатів контрольного експерименту показав значне зростання рівнів сформованості уявлень про професії дорослих за когнітивним критерієм в експериментальній групі.

Після впровадження експериментальної методики діти експериментальної групи демонстрували достатню обізнаність щодо професій їхніх батьків, професійної атрибутики та трудових дій. Знання дітей, порівняно з констатувальним етапом, вже не обмежувались професіями вихователя, вчителя, лікаря, перукаря, міліціанта, пожежника, водія, тобто тих, з якими вони найбільш знайомі і найчастіше зустрічалися в повсякденному житті. Після формувального експерименту знання дітей поповнилися уявленням про такі професії, як будівельника, інженера, артиста, співака, режисера, бібліотекаря, програміста, пралі, ткалі, столяра, токаря та ін.

Рівні сформованості уявлень про професії до і після формувального експерименту за когнітивним критерієм подано у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

**Рівні сформованості уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку до і після формувального експерименту за когнітивним критерієм
(у %)**

Рівні	Групи			
	<i>Контрольна група «Капітошка»</i>		<i>Експериментальна група «Бджілка»</i>	
	Констатувальний етап	Формувальний етап	Констатувальний етап	Формувальний етап
Високий	24	28	20	36
Середній	56	60	52	64
Низький	20	12	28	0

Дані таблиці 2.8 засвідчили вищі показники сформованості уявлень про професії дорослих у дітей дошкільного віку експериментальної групи порівняно з контрольною. Так, високий рівень сформованості уявлень про професії виявили 36 % дітей дошкільного віку експериментальної і 28 % – контрольної груп (на констатувальному етапі високий рівень становив у 24% опитаних контрольної та 20 % – експериментальної груп); середній рівень зафіксовано у 64 % дітей старшого дошкільного віку експериментальної та 60 % контрольної груп (на констатувальному етапі ці показники становили 52% у експериментальній та 56 % – у контрольній групах). Про ефективність експериментальної методики свідчить відсутність показників низького рівня дітей експериментальної групи, тоді як у контрольній групі цей показник становить 12 % після формувального експерименту.

Після формувального експерименту стан сформованості уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку за когнітивним критерієм на високому та середньому рівнях у експериментальній групі перевищив показники

контрольної групи. Порівняльні дані формувального етапу експерименту за когнітивним критерієм наведено на рис. 2.3.

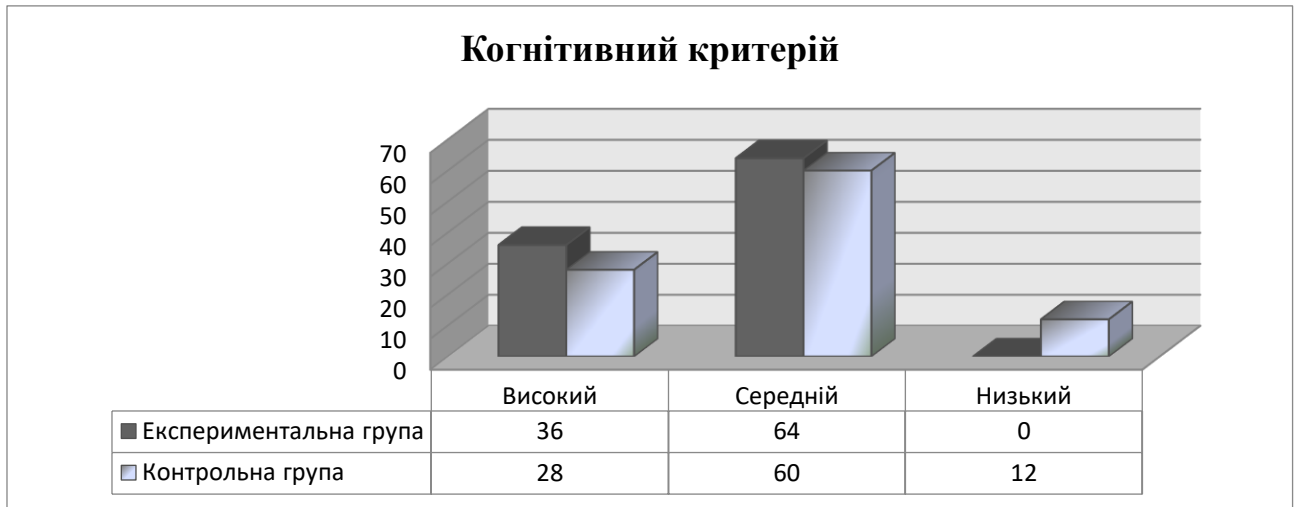

Рис. 2.3. Рівні сформованості уявлень про професії у дітей контрольної та експериментальної груп після формувального експерименту за когнітивним критерієм

Як бачимо з даних рисунка 2.3, показники високого рівня у дітей експериментальної групи порівняно з контрольною переважають на 8%, середнього – на 4 %, натомість різниця між показниками низького рівня становить 12 %, що засвідчує ефективність дослідно-експериментальної роботи за означеним критерієм.

Експериментальна методика мала позитивний вплив на формування уявлень про професії у старших дошкільників експериментальної групи за мотиваційно-емоційним критерієм.

Після формувального експерименту у дітей сформувалися правильні уявлення про значення і зміст професій, їх користь для людей. Переважна більшість дітей виявляли позитивне ставлення до представників різних професій, проявляючи різні відтінки емоційної експресії: позитивні емоції простежувалися у міміці, жестах, мовної інтонації. Проявів індиферентної поведінки дітей у процесі спілкування з педагогом у дітей експериментальної групи після формувального експерименту не виявлено.

Показники сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку за мотиваційно-емоційним критерієм, порівняно з даними

констатувального експерименту, також зазнали позитивних змін в контрольній групі, однак у представників експериментальної групи вони є вищими порівняно з контрольною (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9

Рівні сформованості уявлень про професії дорослих у дітей дошкільного віку до і після формульального експерименту за мотиваційно-емоційним критерієм (у %)

Рівні	Групи			
	Контрольна група «Канітошка»		Експериментальна група «Бджілка»	
	Констатувальний етап	Формувальний етап	Констатувальний етап	Формувальний етап
Високий	20	24	16	28
Середній	60	60	60	68
Низький	20	16	24	4

Як бачимо з даних таблиці 2.9, експериментальна методика позитивно вплинула на підвищення рівнів сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку за мотиваційно-емоційним критерієм в експериментальній групі: показники високого рівня в цій групі збільшилися на 12 %, середнього – на 8%; показники низького рівня зменшилися на 20 %.

Результати контрольного експерименту продемонстрували позитивну динаміку і в контрольній групі, однак вона є незначною. Так, на 4 % зросли відносні показники високого рівня, середнього – залишились сталими, відповідно на 4 % знизилась показники низького рівня сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку.

Порівняльні показники сформованості уявлень про професії за мотиваційно-емоційним критерієм відображено на рис. 2.4.

Дані, відображені на рис. 2.4 свідчать про вищі показники сформованості уявлень про професії у дітей експериментальної групи порівняно з контрольною: показники високого рівня в експериментальній групі виявилися вищими на 4 % порівняно з контрольною групою, показники середнього рівня – на 8 %; на

низькому рівні після упровадження експериментальної методики виявилось на 12 % менше дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи порівняно з контрольною.

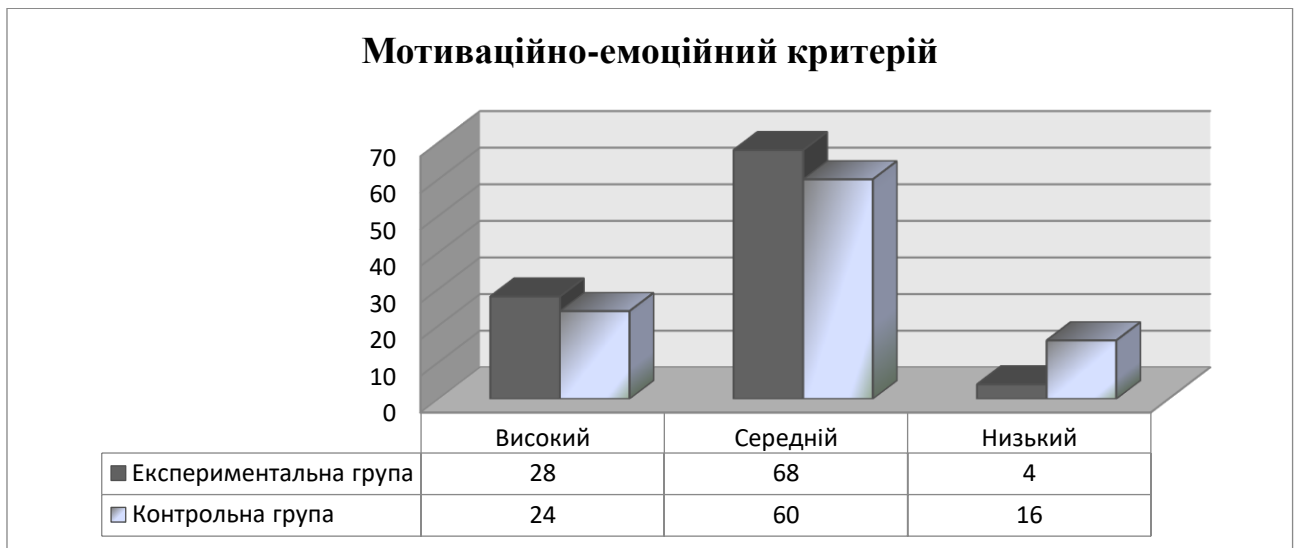

Рис. 2.4. Порівняльні показники сформованості уявлень про професії після формувального експерименту за мотиваційно-емоційним критерієм

Аналіз результатів діагностичних даних контрольного експерименту теж засвідчив зростання показників високого та середнього рівнів в експериментальній групі за поведінковим критерієм.

Формувальний експеримент засвідчив позитивну динаміку показників середнього та високого рівнів поведінкового критерію як в експериментальній, так і в контрольній групах. У процесі сюжетно-рольових ігор діти проявляли здатність самостійно здійснювати рольовий домінуючий вибір (вихователь, продавчиня, лікар, водій, співак), обирали правильну атрибутику, дотримувалися алгоритму професійних дій без допомоги дорослого.

Рівні сформованості уявлень про професії дорослих у дітей старшого дошкільного віку до і після упровадження експериментальної методики за поведінковим критерієм подано у таблиці 2.10.

Дані таблиці 2.10 засвідчують, що показники високого рівня сформованості уявлень про професії за поведінковим критерієм на початку дослідження були дещо вищими в контрольній групі порівняно з експериментальною.

Таблиця 2.10

Рівні сформованості уявлень про професії дорослих у дітей старшого дошкільного віку до і після формувального експерименту за поведінковим критерієм (у %)

Рівні	Групи			
	Контрольна група «Капітошка»		Експериментальна група «Бджілка»	
	Констатувальний етап	Формувальний етап	Констатувальний етап	Формувальний етап
Високий	16	16	12	24
Середній	68	72	72	76
Низький	16	12	16	0

Але після проведення експерименту спостерігається збільшення цих показників на 12 % в експериментальній групі. Показники низького рівня на констатувальному етапі в експериментальній групі становили 72 %, на формувальному етапі цей показник становив 76 %. Про ефективність експериментально-дослідної роботи також свідчить той факт, що низького рівня сформованості уявлень про професії в експериментальній групі не виявлено.

Контрольна група теж продемонструвала позитивну динаміку. Так, показники середнього рівня сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку зросли на 4 %, відповідно показники низького рівня знизились на 4 %.

Порівняльні дані сформованості уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку контрольної та експериментальної груп за поведінковим критерієм наведено на рис. 2.5.

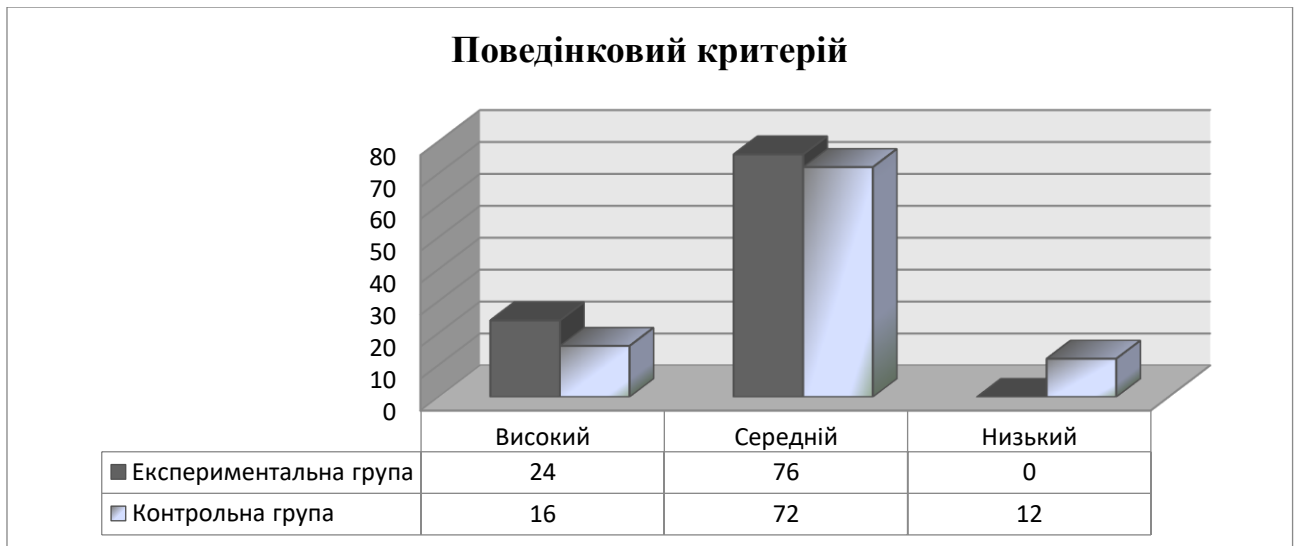

Рис. 2.5. Порівняльні показники сформованості уявлень про професії дорослих після формувального експерименту за поведінковим критерієм

Дані, які відображені на рис. 2.5, свідчать про позитивний вплив експериментальної методики на дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи: показники високого рівня сформованості уявлень про професії у них на 8 % вищі, ніж показники в контрольній групі, середнього – на 4 %. На низькому рівні після формувального експерименту за поведінковим критерієм дітей в експериментальній групі залишилося на 12 % менше, ніж дітей в контрольній групі.

Порівняльний аналіз даних констатувального та формувального експериментів наочно продемонстрували результативність запропонованої й експериментально перевіреної нами методики формування уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку. Динаміку змін рівнів сформованості уявлень про професії до та після завершення формувального експерименту нами відображено у таблиці 2.11.

Аналіз рівнів сформованості уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку на основі відносних показників, які синтезовано за трьома критеріями: когнітивним, мотиваційно-емоційним та поведінковим дав змогу виявити динаміку зростання кількості дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи, рівень сформованості уявлень про професії яких визначено як високий (показник після формувального етапу зріс на 13,3 % порівняно з констатувальним експериментом).

Таблиця 2.11

Узагальнені результати діагностики рівнів сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку до і після формувального експерименту (у %)

Рівні	Групи			
	Контрольна група «Канітошка»		Експериментальна група «Бджілка»	
	Констатувальний етап	Формувальний етап	Констатувальний етап	Формувальний етап
Високий	20	22,6	16	29,3
Середній	61,3	64	61,3	69,3
Низький	18,7	13,4	22,7	1,4

Відповідно, кількість дітей дошкільного віку, охарактеризованих середнім рівнем у експериментальній групі, збільшилась на 8 %. Показники низького рівня зменшилися в експериментальній групі на 21,3 %. Натомість у контрольній групі не виявлено подібних змін. Зокрема, показники високого рівня у контрольній групі зросли на 2,6 %, середнього – на 2,7 %, показники низького рівня зменшилися на 5,3 %.

Дані формувального етапу експерименту засвідчили, що як в загальному, так і в розрізі критеріїв сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі значно вищі порівняно з цими ж показниками в контрольній (рис. 2.6).

За результатами констатувального експерименту показники високого та середнього рівнів переважали у представників контрольної групи, то на формувальному етапі, згідно даних рис. 2.6, перевагу у рівнях сформованості уявлень про професії мали діти експериментальної групи. Так, показники високого рівня у дітей дошкільного віку експериментальної групи на 6,7 % вищі порівняно з дітьми контрольної групи, середнього – на 5,3%. Про ефективність дослідно-експериментальної роботи свідчить динаміка показників низького рівня ознайомлення з професіями у дітей старшого дошкільного віку

експериментальної групи – після експерименту ці показники є нижчими на 12 % порівняно з опитаними контрольної групи.

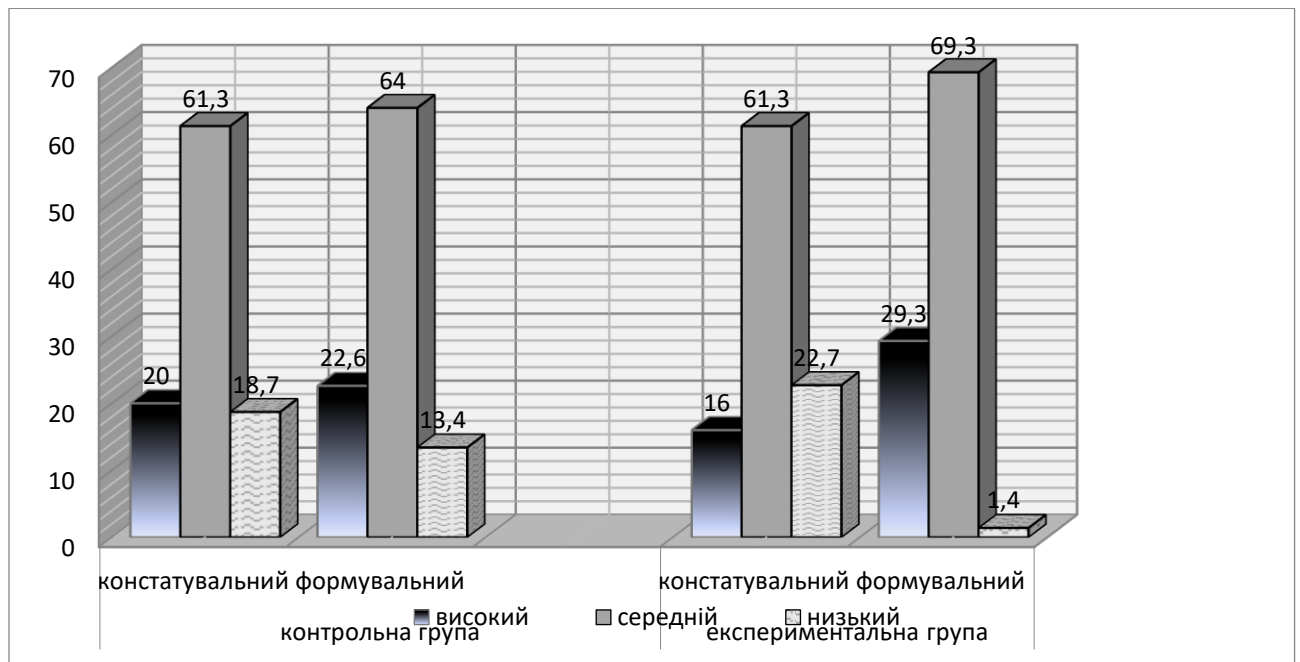

Рис. 2.6. Порівняльні показники сформованості уявлень про професії дорослих у дітей старшого дошкільного віку контрольної та експериментальної груп після формувального експерименту

Таким чином, за підсумком проведеної роботи до кінця року у дітей старшого дошкільного віку розширилися уявлення про професії своїх батьків, та професії оточуючих. Діти стали застосовувати набуті знання у самостійній ігровій діяльності, грамотно використовують атрибути та вбрання, стали більш розкутими та самостійними. Діти збагатили словниковий запас, вони оволоділи узагальнюючим поняттям «Професія». Дошкільнята почали виявляти зацікавленість до професій своїх батьків і, звичайно ж, почали міркувати про те, ким вони стануть, коли виростуть.

Отже, кількісний і якісний аналіз результатів дослідження підтвердив ефективність висунутої гіпотези, яка полягала у припущенні про те, що процес ознайомлення старших дошкільників з професіями дорослих відбуватиметься більш ефективно за дотримання наступних педагогічних умов: наповнення змісту освітнього процесу закладу дошкільної освіти профорієнтаційним контентом; формування позитивного ставлення до професій у дітей старшого

дошкільного віку; моделювання традиційних та інноваційних методів та форм ознайомлення дошкільників з професіями дорослих.

Висновки до другого розділу

У другому розділі здійснено педагогічний аналіз рівнів сформованості уявлень дошкільників про професії дорослих, розроблено, теоретично обґрунтовано та апробовано методику формування уявлень дошкільників про професії дорослих, подано порівняльну характеристику рівнів сформованості уявлень старших дошкільників про професії.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили перевагу середнього рівня сформованості уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку, що обумовлює необхідність розробки експериментальної методики та перевірки її ефективності в умовах формувального експерименту.

У дослідженні визначено модель формування уявлень про професії дорослих у дітей старшого дошкільного віку як опис та теоретичне обґрунтування структурних компонентів цього процесу.

У процесі впровадження моделі ми використовували наступні напрями роботи з дітьми та їхніми батьками: вхідний моніторинг компетентності дітей щодо світу професій і місця в ній людини; аналіз і планування роботи з ознайомлення дітей з професіями дорослих; створення розвивального середовища; оформлення куточків з ознайомлення дітей з професіями дорослих; оформлення куточків для батьків; організація та проведення різних форм роботи з дітьми щодо ознайомлення з професіями дорослих, упровадження сучасних форм роботи; організація різних видів праці; індивідуальна робота з дітьми; вивчення практики роботи з ознайомлення дітей з професіями дорослих, трудового виховання в родині, ознайомлення батьків зі змістом та методами роботи; вихідний моніторинг рівня знань дітей.

Аналіз рівнів сформованості уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку на основі відносних показників, які синтезовано за трьома критеріями: когнітивним, мотиваційно-емоційним та поведінковим дав змогу

виявити динаміку зростання кількості дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи, рівень сформованості уявлень про професії яких визначено як високий (показник після формувального етапу зріс на 13,3 % порівняно з констатувальним експериментом).

Відповідно, кількість дітей дошкільного віку, охарактеризованих середнім рівнем у експериментальній групі, збільшилась на 8 %. Показники низького рівня зменшились в експериментальній групі на 21,3 %. Натомість у контрольній групі не виявлено подібних змін. Зокрема, показники високого рівня у контрольній групі зросли на 2,6 %, середнього – на 2,7 %, показники низького рівня зменшились на 5,3 %. Дані формувального етапу експерименту засвідчили, що як в загальному, так і в розрізі критеріїв сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі значно вищі порівняно з цими ж показниками в контрольній.

За підсумком проведеної роботи до кінця року у дітей старшого дошкільного віку розширилися уявлення про професії своїх батьків, та професії оточуючих. Діти стали застосовувати набуті знання у самостійній ігровій діяльності, грамотно використовують атрибути та вбрання, стали більш розкутими та самостійними. Діти збагатився словниковий запас, вони оволоділи узагальнюючим поняттям «Професія». Дошкільнята почали виявляти зацікавленість до професій своїх батьків і, звичайно ж, почали міркувати про те, ким вони стануть, коли виростуть.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження, присвячене актуальній проблемі ознайомлення дошкільників з професіями дорослих, дало підстави для таких висновків.

1. У процесі аналізу теоретичних джерел обґрунтовано, що професія – це діяльність, що є джерелом існування та засобом самореалізації особистості.

У дослідженні обґрунтовано, що допрофесійне самовизначення дитини відбувається у старшому дошкільному віці: саме в дітей цієї вікової категорії з'являється здатність оцінювати діяльність іншої людини, порівнювати себе з іншими дітьми. Дошкільний вік особливо сприятливий для формування позитивного ставлення до праці. Цьому сприяють такі вікові особливості, як підвищений інтерес до явищ суспільного життя та бажання брати участь у праці дорослих. Ознайомлення з працею та професіями дорослих є одним із дієвих засобів формування життєвої компетентності дитини дошкільного віку, що обумовлює актуальність проблеми профорієнтації на сучасному етапі розвитку освіти в Україні.

2. У дошкільному віці відбувається емоційне, соціальне та психічне становлення дитини, тому робота з професійної орієнтації дошкільників та їх самовизначення щодо вибору професії не повинна мати епізодичного характеру, а бути комплексом освітньо-виховних заходів, які базуються на основних аспектах, що сприятиме активізації процесу професійної орієнтації дітей.

Методи і прийоми виховання є своєрідними інструментами в діяльності вихователя. У цьому зв'язку в дослідженні виокремлено та схарактеризовано наочні, словесні (вербальні), практичні, ігрові методи ознайомлення дошкільників з працею дорослих.

У процесі дослідження доведено, що для здійснення програми, що передбачає ознайомлення дітей з працею дорослих та ранньої профорієнтації доцільно використовувати різноманітні форми роботи: заняття як спеціально організовану форму навчання (блок навчальної діяльності); нерегламентовані види діяльності (спільна та індивідуальна діяльність – блок партнерської діяльності); вільний час, передбачений для дитини впродовж дня (блок

самостійної діяльності).

Таким чином, знання про трудову діяльність людей є центральною ланкою знань дітей про соціальну дійсність. Вони відіграють вирішальну роль у формуванні ставлення дітей до праці та сприяють соціалізації дитини.

3. Метою констатувального експерименту був педагогічний аналіз стану сформованості уявлень про професії дорослих у дітей старшого дошкільного віку з наступним аналізом кількісних і якісних показників діагностики.

Результати аналізу науково-методичної літератури дали змогу визначити наступні критерії сформованості уявлень дошкільників про професії: мотиваційно-емоційний, когнітивний та поведінковий. Кожен з критеріїв мав свій прояв у системі показників.

Констатувальний експеримент засвідчив майже однакові рівні сформованості уявлень про професії дітей обох досліджуваних груп за окресленими критеріями й показниками: за середніми показниками високий рівень сформованості уявлень про професії засвідчили лише 16,0% дітей першої групи та 20% – другої групи; відносні показники середнього рівня виявили 61,3% дітей обох груп. Натомість низький рівень засвідчили 22,7% опитаних першої групи та 18,7% дітей другої групи.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили перевагу середнього рівня сформованості уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку, що обумовлює необхідність розробки експериментальної методики та перевірки її ефективності в умовах формування експерименту.

У дослідженні визначено модель формування уявлень про професії дорослих у дітей старшого дошкільного віку як опис та теоретичне обґрунтування структурних компонентів цього процесу.

Конструювання моделі передбачало наповнення її змісту у відповідності до трьох структурних блоків: теоретичного, змістово-процесуального та результативного. Теоретичний блок уміщував такі складові, як мета і принципи методики формування уявлень у старших дошкільників про професії. Змістово-процесуальний блок уміщує інноваційні технології, методи, форми та засоби

формування уявлень дошкільників про професії дорослих, етапи упровадження методики, педагогічні умови підвищення її ефективності. Структурними компонентами результативного блоку були критерії, показники та рівні сформованості уявлень старших дошкільників про професії дорослих. Результатом, визначеним у моделі, є високий рівень сформованості уявлень у старших дошкільників про професії дорослих.

У процесі дослідження було враховано наступні педагогічні умови, які сприятимуть формуванню уявлень дітей старшого дошкільного віку про професії дорослих: наповнення змісту освітнього процесу закладу дошкільної освіти профорієнтаційним контентом; формування позитивного ставлення до професій у дітей старшого дошкільного віку; моделювання традиційних та інноваційних методів та форм ознайомлення дошкільників з професіями дорослих.

Відповідно до теоретичної моделі було розроблено методику формування у дошкільників уявлень про професії дорослих, яка передбачала наступні етапи: підготовчий, змістовий, процесуальний.

У процесі впровадження моделі ми використовували наступні напрями роботи з дітьми та їхніми батьками: вхідний моніторинг компетентності дітей щодо світу професій і місця в ній людини; аналіз і планування роботи з ознайомлення дітей з професіями дорослих; створення розвивального середовища; оформлення куточків з ознайомлення дітей з професіями дорослих; оформлення куточків для батьків; організація та проведення різних форм роботи з дітьми щодо ознайомлення з професіями дорослих, упровадження сучасних форм роботи; організація різних видів праці; індивідуальна робота з дітьми; вивчення практики роботи з ознайомлення дітей з професіями дорослих, трудового виховання в родині, ознайомлення батьків зі змістом та методами роботи; вихідний моніторинг рівня знань дітей.

4. Аналіз рівнів сформованості уявлень про професії дітей старшого дошкільного віку на основі відносних показників, які синтезовано за трьома критеріями: когнітивним, мотиваційно-емоційним та поведінковим дав змогу виявити динаміку зростання кількості дітей старшого дошкільного віку

експериментальної групи, рівень сформованості уявлень про професії яких визначено як високий (показник після формувального етапу зріс на 13,3 % порівняно з констатувальним експериментом).

Відповідно, кількість дітей дошкільного віку, охарактеризованих середнім рівнем у експериментальній групі, збільшилась на 8 %. Показники низького рівня зменшились в експериментальній групі на 21,3 %. Натомість у контрольній групі не виявлено подібних змін. Зокрема, показники високого рівня у контрольній групі зросли на 2,6 %, середнього – на 2,7 %, показники низького рівня зменшились на 5,3 %. Дані формувального етапу експерименту засвідчили, що як в загальному, так і в розрізі критеріїв сформованості уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі значно вищі порівняно з цими ж показниками в контрольній.

За підсумком проведеної роботи до кінця року у дітей старшого дошкільного віку розширилися уявлення про професії своїх батьків, та професії оточуючих. Діти стали застосовувати набуті знання у самостійній ігровій діяльності, грамотно використовують атрибути та вбрання, стали більш розкутими та самостійними.

Таким чином, кількісний і якісний аналіз результатів дослідження підтвердив ефективність висунутої гіпотези, яка полягала у припущенні про те, що процес ознайомлення старших дошкільників з професіями дорослих відбуватиметься більш ефективно за дотриманням наступних педагогічних умов: наповнення змісту освітнього процесу закладу дошкільної освіти профорієнтаційним контентом; формування позитивного ставлення до професій у дітей старшого дошкільного віку; моделювання традиційних та інноваційних методів та форм ознайомлення дошкільників з професіями дорослих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 26 жовтня 2017 р., Мукачево / Ред.кол. : В.І.Кобаль(гол.ред.) та ін. Мукачево : МДУ, 2017. 213 с.
2. Артемова С. П. Ознакомление старших дошкольников с трудом и профессиям взрослых. Ранняя профориентация дошкольников. *Дошкольное учебное заведение*. 2009. №5. С. 24-28.
3. Артёмова Л. П., Сова Г. В. Ознайомлення старших дошкільників із працею та професіями дорослих. Рання профорієнтація дошкільнят. *Дошкільний навчальний заклад*. 2009. №5 (29). С.24-29.
4. Бабичева Т. Мій рідний край, моя країна. Свято до Дня незалежності України для дітей старшої групи. *Дошкільне виховання*. 2021. № 7. С. 38-23.
5. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, акад. пед. наук України/ Наук. ред. та упоряд. О.Л.Кононко. Київ : Світич, 2008. 430с.
6. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) : нова редакція / наук. кер. Т.О. Піроженко; авт. кол.: О.М. Байер, О.К. Безсонова, Н.В. Гавриш та ін. Київ, 2021. 37 с. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 12.11.2021).
7. Барвисте життя: хрестоматія для читання дітям дошк. віку / упоряд. Л. В. Лохвицька, Т. К. Андрющенко. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 340 с.
8. Беленька Г. В., Науменко Т. С., Половіна О. А. Дошкільникам про світ природи. Старший дошкільний вік: навч.-метод. посібник. 2-е вид. Київ : Генеза, 2013. 112 с. (Настільна книжка вихователя).
9. Беленька Г. Зростання дошкільника в праці. Київ: Шкільний світ, 2010. 112 с.

10. Беленька Г. Ознайомлення дошкільників зі складними явищами навколишнього світу: крок за кроком. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. №2 (51). С. 42-49.
11. Беленька Г., Половіна О., Кондратець І. Програма «Дитина» : нові підходи й змістові акценти в дошкільній освіті. *Дошкільне виховання*. 2021. № 1. С. 14-16.
12. Беленька Г. В. Самостійність формується в праці. *Палітра педагога*. 2014. № 4. С. 3-5.
13. Богініч О. Л. Проблема наступності дошкільної та початкової освіти у фаховій підготовці. *Зб. наукових праць (Спецвипуск): матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка*. Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2007. С. 8-16.
14. Богущ А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: Підручник для студ. вищ. навч. закладів. Вид. 2-ге. Київ: ВД Слово, 2015. 408 с.
15. Богущ А.М., Ільченко В.Р. Довкілля. Для дітей дошкільного віку у 2-х част. Полтава, 2014. 344 с.
16. Бондаренко Т.В. Світ професій – крок у майбутнє. Рання профорієнтація старших дошкільників. *Дошкільний навчальний заклад*. 2009. № 5(29). С. 12-15.
17. Буре Р. С. Дошкольник и труд. Теория и методика трудового воспитания. Москва: Мозаика-Синтез, 2011. 136 с.
18. Васильєва О. Осінні фантазії. *Методична скарбничка вихователя*. 2015. № 10. С. 22-23.
19. Виховання дошкільника в праці / З. Н Борисова, Г. В. Беленька, М. А. Машовець та ін. Київ, 2002. 112 с.
20. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр ; за заг. ред. Н. Гавриш. Харків :

- Мадрид, 2015. 220 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/10041/1/2.pdf> (дата звернення 11.11.2021 р.).
21. Впевнений старт : освітня програма для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В.Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
 22. Гавриш Н. Інтегровані заняття: Методика проведення. Київ : Шкільний Світ, 2007. 128 с.
 23. Гаріпова С., Іскра О., Буркан О. Майбутнє без сміття: заняття для дітей старшої групи. *Дошкільне виховання*. 2021. № 6. С. 30-32.
 24. Грама Н. Економічне виховання особистості дитини-дошкільника. *Розвиток особистості дитини дошкільного віку в різних видах діяльності* : монографія / А.М. Богуш, Н.Г. Грама, Н.І. Луцан та ін.. Одеса : Вид. Бакаєв В.В., 2013. 236 с.
 25. Григоренко Г., Жадан Р. Виховуємо раціонального споживача. *Дошкільне виховання*. 2017. № 1. С. 16-20.
 26. Григоренко Г., Жадан Р. Дітям про житлово-комунальні послуги. Заняття для старших дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2018. № 12. С. 21-23.
 27. Григоренко Г., Жадан Р. Старшим дошкільнятам про гроші. *Дошкільне виховання*. 2015. № 1. С. 11-15.
 28. Гриценко С. Ознайомлення дітей із професіями дорослих. *Дитячий садок*. 2010. № 40 (568). С. 10-12.
 29. Гриценко С., Антонєць О., Плясова В., Котова Л. Кожна професія – найважливіша. *Дитячий садок*. 2010. №40 (568). С. 17-23.
 30. Гураш Л. Розумна обережність – запорука безпеки. *Дошкільне виховання*. 2015. № 7. С. 10-12.
 31. Дитина : [програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт.. кол. : В. Г. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданєць-Білокаленко та ін. Київ : Вид-во Київського університету імені Бориса Грінченка, 2016. 304 с.

32. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / А.М.Богущ, Л.О.Варяниця, Н.В.Гавриш та ін. ; наук. ред. А.М.Богущ; за заг. ред. Н.В.Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
33. Дошкільникам про професії / Уклад. Н.І. Дикань; іл.. Н.В. Кравченко. 4-е вид. Харків : Вид. група «Основа», 2012. 128 с.
34. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
35. Животівська Г. Усі професії хороші – вибирай на свій смак: корекційно-розвивальне заняття з дітьми старшої групи ДНЗ. *Психолог дошкілля*. 2010. №6. С. 43-45.
36. Журавлики: Казки, вірші, оповідання, народні пісеньки, загадки / уклад. Г. Ю. Рогінська. Харків : ПП «Поляков В. К.», 2005. 384 с.; іл.
37. Загальнотеоретичні основи природничо-математичної освіти дітей дошкільного віку: навч. посібник для студ. спеціальн. «Дошкільна освіта»/ Авт.-уклад. А.В. Сазонова. Вид. 2-ге. Київ: ВД «Слово», 2014. 248 с.
38. Загородня Л. Дитина в природному довкіллі: впроваджуємо оновлений БКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. № 6. С. 3-9.
39. Калуська Л. В. Дивокрай : вибрані дидактико-методичні матеріали для працівників дошкільних закладів: у 2-х кн. Тернопіль : Мандрівець, 2005. Кн. 2. С. 6-185.
40. Калуська Л. Праця як важливий засіб ранньої соціалізації дитини. *Дошкільне виховання*. 2004. № 2. С. 8-9.
41. Кіндрат І. Весна – пора пробудження. *Методична скарбничка вихователя*. 2016. № 4. С. 4-7.
42. Климов Е. Как выбирать профессию. Москва: Просвещение, 1996. 159 с.
43. Кондратенко В. Праця виховує, розвиває. *Дитячий садок*. 2010. №40 (568). С. 13-16.
44. Кондрашов В. П. Введение дошкольников в мир профессий: учебно-методическое пособие. Балашов: Изд-во «Николаев», 2004. 52 с.

45. Косенчук О. Дитина в соціумі: впроваджуємо ДКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 3-5.
46. Крутий К. Л., Маковецька Н. Л. Подорож у довкілля: Методичні рекомендації для батьків і педагогів щодо ознайомлення дітей дошкільного віку із довкіллям. 2-е вид., стереотип. Запоріжжя: «ЛІРС» ЛТД, 2009. 148 с.
47. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка родинного виховання: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Знання, 2006. 324 с.
48. Курова А .В. Психологія спілкування: навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти факультету психології, політології та соціології НУ «ОЮА». Одеса: Фенікс, 2020. 79 с.
49. Лисенко Н. В., Кирста Н.Р., Лазарович Н. Б. Педагогіка українського дошкільця : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. : у 3 ч. Київ : Слово, 2016. Ч. 3. 376 с.
50. Логинова В.И. К вопросу о программе ознакомления детей дошкольного возраста с трудом взрослых. *Умственное воспитание детей дошкольного возраста*. Москва, 2006. С.142-153.
51. Лохвицька Л.В. Моральна пектораль : книжка для читання дітям у закладі дошкільної освіти. Тернопіль : Мандрівець, 2020. 200 с.
52. Машовець М. А., Власенко В. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про професії дорослих засобами художньої літератури: URL: <https://www.psyh.kiev.ua/> (дата звернення: 03.04.2021).
53. Мельничук Л.Б. Використання елементів дуальної освіти у процесі підготовки майбутніх вихователів до ознайомлення дошкільників з соціальним довкіллям. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: збірник наукових праць*. № 2(20). Рівне : РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2018. С. 102-109.
54. Мельничук Л.Б. Використання інтерактивних технологій у контексті підготовки майбутніх вихователів до ознайомлення дошкільників з соціальним довкіллям. *Психолого-педагогічні основи гуманізації*

- навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ : збірник наукових праць. № 1 (13). Рівне: РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2017.*
55. Мельничук Л.Б. Методика ознайомлення дошкільників з соціальним довкіллям: Курс лекцій: для студ. пед. фак. спец. 6.010101 «Дошкільна освіта». Рівне: МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2015. 42 с.
 56. Мельничук Л.Б. Методика ознайомлення дошкільників з соціальним довкіллям : робочий зошит для студ. спец. 012 «Дошкільна освіта». Рівне, 2018. 36 с.
 57. Мельничук Л.Б. Технологія ознайомлення дошкільників з оціальним довкіллям. *Теорія і практика професійної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти та початкової школи в умовах ступеневого навчання* : монографія / авт. кол. : В. Є. Борова, Л. В. Ілюк, О. Ф. Кирилович та ін. ; за заг. ред. О. О. Красовської. Рівне : О. Зень, 2021. С. 307 - 346.
 58. Мельничук Л.Б., Пагута Т.І. Модель підготовки майбутніх вихователів до ознайомлення дошкільників з соціальним довкіллям. *Науковий журнал «Молодий вчений».* № 9 (73), вересень, 2019. С.87-91.
 59. Ничипоренко А., Надточей В. Сортувальники : дидактична гра для дітей старшої групи. *Дошкільне виховання.* 2017. №2. С.30-31.
 60. Ознайомлення дітей дошкільного віку з працею дорослих / Укладач: Н. М. Приймак. 2011. 78 с.
 61. Освітній напрям «Дитина в природному довкіллі» : витяг із Базового компонента дошкільної освіти. *Дошкільне виховання.* 2021. № 6. С. 10-11.
 62. Освітній напрям «Дитина в соціумі» : витяг з базового компонента дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання.* 2021. № 4. С. 9-10.
 63. Павелків Р. В., Цигипало Р. В. Дитяча психологія. Київ : Академвидав, 2008. 413 с.
 64. Пасечникова Т.В. Профорієнтаційна робота в умовах дошкільної освітньої організації: методическое пособие. Самара: Изд. ЦПО, 2013. 45 с.

65. Пасічник Н., Дода М., Гедз Г. Екологічна освіта дошкільників засобами театралізованої діяльності. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 4. С. 27-29.
66. Передшкільна освіта в педагогічному вимірі В. О. Сухомлинського : монографія / Т. М. Степанова, О. С. Соколовська, О. С. Трифонова [та ін.] ; Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського ; за заг. ред. Т. М. Степанової. Київ : Слово, 2016. 296 с.
67. Планування освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку за програмою «Українське дошкілля» / О. І. Білан. Тернопіль : Мандрівець, 2019. 192 с.
68. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те вид. перер. Київ: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
69. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. І. Від народження до трьох років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 204 с.
70. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. ІІ. Від трьох до шести (семи) років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Артемова Л. В. [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/rozvitku-ditini-doshkilnogo-vikuya-u-svitinova-redaktsiyachastina-2.pdf> (дата звернення: 10.09.2021 р.).
71. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: монографія. Київ : Міленіум, 2008.
72. Рогальська-Яблонська І. П. Соціалізація та виховання особистості в дошкільному дитинстві : теоретичні аспекти та методичний супровід : монографія / наук. ред. І. П. Рогальська-Яблонська ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Жовтий О. О., 2013. - 334 с.

73. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд. О. М. Байєр, Л. В. Батліна, А. М. Богуш та ін. ; наук. керівник акад. А. М. Богуш ; за заг. ред. Л. В. Батліної. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 200 с.
74. Соціалізація дошкільників в умовах ДНЗ / Уклад. Т.І. Прищєпа. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 169 с.
75. Сухар В.Л. Ознайомлення з природним довкіллям. Середній дошкільний вік. Харків: Ранок, 2017. 192 с.
76. Сухар В.Л. Ознайомлення з соціально-предметним довкіллям. Середній дошкільний вік/ Упоряд. В.Л. Сухар. Харків: Ранок, 2019. 192с.: іл.+CD-ROM. (Сучасна дошкільна освіта).
77. Тернопільська В.І., Новиченко А.В. Особливості формування уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя (Серія: психолого-педагогічні науки)*. 2019. № 2. С. 83-88.
78. Улюкаєва, І. Г. Історія дошкільної педагогіки : підручник. Київ : Слово, 2016. 424 с.
79. Чігіріна О.В. Форми профорієнтаційної роботи в умовах ДНЗ. *Дошкільний навчальний заклад*. 2011. №3(51). С.3-30.
80. Чігіріна О.В. Діагностика професійної орієнтації дітей дошкільного віку в умовах ДНЗ. *Дошкільний навчальний заклад*. 2010. №5(41). С. 7-9.
81. Lilia Melnychuk, Marharyta Shkabarina, Vadym Koval, Svitlana Stupnytska. Formation of Future Educators' Professional Training for Introducing Social Experience by Means of Innovative Technologies of Education to Senior Preschoolers Behav. Sci. 2020, Volume 10, Issue 2. URL: <https://www.mdpi.com/2076-328X/10/2/42> (дата звернення 12.11.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А

Стимульний матеріал до візуальної методики «Професії»

Вихователька

Продавчиня

Пожежник

Перукарка

Лікарка

Кухар

Додаток Б

Дидактична гра «Водії»

Завдання: Познайомити дітей з дорожніми знаками. Вчити орієнтуватися за схемою шляху.

Матеріал: дорожні знаки (картки), 4 ігрових поля, на яких зображена система доріг з 5 дорожніми знаками: 2 розташовані на перехресті і вказують напрямок руху, 3 – покажчики пунктів, які потрібно відвідати. Маленька іграшкова машинка, співмірна доріжка ігрового поля.

Хід гри: Діти сідають за своїми столами і розглядають дорожні знаки.

Вихователь: це знаки для водіїв, деякі з них показують, куди можна їхати, куди не можна. Всі водії зобов'язані їх дотримуватися. Білі стрілки в синіх кружальцях показують, куди можна їхати, а куди не можна. Так, пряма стрілка показує, що можна їхати тільки прямо, стрілка, повернена в праву сторону, показує напрямок руху направо, а повернена ліворуч – наліво. Подвійні стрілки говорять про те, що можна їхати прямо і в ту сторону, куди показує маленька стрілочка. Уточнити, що знаки встановлюються з правого боку дороги, по якій рухається машина.

Вихователь: є знаки, що показують, в якому місці знаходиться заправка, лікарня, їдальня та ін.

Після пояснень можна приступати до гри. Педагог викладає перед дітьми перший варіант ігрового поля зі знаками, дає одному з дітей машинку і пояснює правила гри:

«Ти - водій автомобіля, тобі треба відвідати 3 пункти: заправку, станцію ремонту автомобілів, лікарню, а потім повернутися в гараж. Порядок відвідування пунктів ти вибираєш сам, при цьому обов'язково потрібно дивитися на дорожні знаки і дотримуватись їх.

Дитина котить по доріжках ігрового поля машинку, а інші діти спостерігають за її діями. Якщо вона порушує приписи знаку, або не відвідала всіх пунктів призначення, повертається в гараж. Вихователь пояснює дитині всі допущені помилки, і хід гри передається іншому.

При вигранні дитині пропонується інше ігрове поле.

Додаток В

Освітній проєкт
«Професії нашого садочка»1 день
МОТИВАЦІЙНИЙ

Види діяльності	Зміст роботи
Гра-заняття (<i>дитина і навколишній світ, мовленнєве спілкування; аплікація, конструювання</i>)	<p>Тема. «Як добре нам живеться в дитячому садку».</p> <p>Мета. Розвивати спостережливість, допитливість; виховувати пізнавальний інтерес та вдячність за працю дорослих в дитячому садку; виховувати бажання берегти свою другу домівку; дати дітям знання про те, як багато людей різних професій працює в дитячому садку; допомогти кожній дитині усвідомити необхідність жити за певними правилами в колективі; формувати здоровий, комфортний клімат в групі; збагатити словник дітей словами — назвами професій в дошкільному закладі; вчити складати розповідь.</p> <p>Матеріал. Фотографії, малюнки із зображеннями інструментів і професій; матеріал для аплікації, конструювання.</p> <p>Методи і прийоми: розгляд фотографій; екскурсія по дитячому садку. Гра «Вгадай і назви» (<i>кабінети, інші групи, місця загального користування</i>); гра «Плескай-тупай» (<i>випадки з казковими героями, герої, які бережуть свою домівку — плескати, персонажі, що руйнують своє житло — тупати</i>); гра «Світлофор» (<i>зеленим кружечком позначено позитивні дії, червоним негативні, а жовтим — зупинки-роздуми</i>); виконання колективної аплікації «Наша улюблена ділянка» - I підгрупа; конструювання «Наш улюблений дитячий садок» - II підгрупа</p>
Заняття Музичне	
Спостереження	Огляд території дитячого садка. Бесіда за прислів'ями: «Садок дитячий - то твій дім: лишати бруд не можна в нім», «Добре роби, добре й буде»
Ігрова діяльність	<p>Дидактичні ігри: «Моє - наше», «Живемо за правилами», «Продовж речення».</p> <p>Рухливі ігри: «Квач», «Третій зайвий», «Чия ланка швидше збереться?».</p> <p>Сюжетно-рольова гра «Дитячий садок»</p>
Трудова діяльність	Прибирання території майданчика
Самостійна художня діяльність	<p>Тема. Виготовлення «дерева цілей».</p> <p>Мета. Розвивати творчу уяву, фантазію; виявляти вміння планувати спільний задум, розподіляти обов'язки, використовувати шаблони, комбінувати різні матеріали</p>
Індивідуальна робота	Провести ввідну діагностику знань з дітьми, які не змогли самостійно виконати завдання під час заняття і вивчення правил до нових ігор

2 день
ІНФОРМАЦІЙНИЙ

Види діяльності	Зміст роботи
Проективне заняття (<i>дитина[^] навколишній світ, математика</i>)	<p>Тема. «Хто працює в дитячому садку?».</p> <p>Мета. Розширити уявлення про те, хто працює в дитячому садку, хто виробляє товар, хто надає послуги, для кого працюють усі дорослі. Виховувати пошану до кожного, хто працює в дитячому садку.</p> <p>Матеріал. Схеми для кожної дитини; малюнки, що зображують професії, представники яких трудяться в дитячому садку; фотографії співробітників.</p> <p>Методи і прийоми: гра-вправа «Хто ким працює в нашому дитячому садку» (<i>заповнювання схеми про працівників дошкільного закладу; люди, які виготовляють товар – синім кружком, які надають послуги – жовтим</i>); порівняти і порівняти кого більше – тих, хто виробляє товар, чи тих, хто надає послуги; гра «Хто більше назве професій на різні літери»; виготовлення спільної стінгазети, обрати назву</p>
Заняття Фізкультура	
Спостереження	За кімнатними рослинами в групі. (<i>Перевірити вміння дітей самостійно визначати і задовольняти потребу рослин</i>)
Ігрова діяльність	<p>Дидактичні ігри: «Відгадай за описом», «Назви одним словом», «Хто більше назве слів?», «Чого не вистачає для роботи?».</p> <p>Конструктивно-будівельна гра «Дитячий садок моєї мрії».</p>
	Рухливі ігри: «Хто перший?», «Швидше в пару», «Зроби фігуру»
Трудова діяльність	Формувати вміння самостійно складати план роботи по догляду за кімнатними рослинами
Художня праця	Виготовлення спільно ¹¹ стінгазети «Ми вас любимо». Діти наклеюють фотографії, прикрашають стінгазету сердечками, квіточками
Домашнє завдання	<p>Розповісти батькам про все, що сьогодні відбувалося в дошкільному закладі.</p> <p>Мета. Продовжити формувати почуття творчого натхнення; вправляти у вмінні передавати словами свої враження</p>

3 день
ІНФОРМАЦІЙНИЙ

Види діяльності	Зміст роботи
Проективне заняття (<i>дитина і навколишній світ, мовленнєве спілкування</i>)	<p>Тема. «Зустріч із директоркою дитячого садка».</p> <p>Мета. Розвивати пізнавальний інтерес; виховувати повагу до праці дорослих, бажання й уміння полегшити її, вдячність дорослим; закріплювати й поглиблювати уявлення дітей про особливості роботи завідуючої дитячого садка та інших працівників (<i>спільна праця, взаємодопомога і взаємозалежність у роботі, відповідальне виконання своїх обов'язків, чуйне, турботливе ставлення до дітей</i>).</p> <p>Методи і прийоми: екскурсія до кабінету завідуючої; бесіда про те, як діти приходили до завідуючої, коли їх приймали у дитячий садок; розповідь завідуючої про її роботу і обов'язки, про роботу персоналу; вірші про дитячий садок та його працівників</p>
Спостереження	За роботою помічника вихователя. Які трудові дії виконує, як проявляє любов і турботу до дітей в дитячому садку; що ми можемо зробити, щоб полегшити її працю
Ігрова діяльність	<p>Дидактичні ігри: «Що б сталося, якби не працював (двірник, сантехнік, помічник вихователя тощо)», «Що роблять цим предметом?», «Назви професії дитячого садка».</p> <p>Сюжетно-рольова гра «Дитячий садок».</p> <p>Рухливі ігри: «Відгадай, чий голос?», «Квач», «Пантоміма».</p> <p>Творча гра «Будівництво казкових будиночків»</p>
Трудові доручення	Доручити кільком дітям помити іграшки та будівельний матеріал
Читання художніх творів	Казка О. Пчілки «Про дідову і бабину дочку» (<i>виховувати доброту, працьовитість</i>)
Робота з батьками	Виготовити ширму — інформацію «Людина працею славна»

4 день
ІНФОРМАЦІЙНИЙ

Види діяльності	Зміст роботи
Проективне заняття (грамота, аплікація)	<p>Тема. «Чому навчає вихователь?».</p> <p>Мета. Розвивати інтерес до художнього слова; розвивати спостережливість, розсудливість; виховувати дружні стосунки у процесі колективної праці; збагатити взаємини дітей спільними справами, взаємною відповідальністю; поповнити знання дітей про роботу вихователя, про те, що вона навчає дітей (<i>бути доброзичливими, щирими, добросовісно виконувати доручення, допомагати дорослим; навчає хлопчиків поважати дівчаток</i>); вчити співвідносити зміст художнього тексту із власною поведінкою та поведінкою товаришів; вчити утворювати іменники на <i>-ко</i> (<i>неслухнянко, хвалько...</i>)</p>
Проективне заняття (грамота, аплікація)	<p>Матеріал. Вірші про вихователя В. Дворецької «Вихователь», «Про вихователя», ілюстрації «Оціни вчинок»; оповідання М. Цехмейструка «Гойдалка»; ножиці, клей, тканина, планшет, фотографії дітей.</p> <p>Методи і прийоми: читання віршів та оповідання, розгляд ілюстрацій, етична бесіда, виготовлення листівок</p>
Заняття Музичне	
Спостереження	Розгляд групової кімнати, призначення осередків, ігрове середовище; розповідь вихователя
Ігрова діяльність	<p>Дидактичні ігри: «Знайти собі пару», «Відгадай за голосом», «Буває — не буває» (<i>режимні моменти</i>).</p> <p>Рухливі ігри: «Ми веселі дошкільнята», «Хто вийшов?», «Вільне місце».</p> <p>Конструктивно-будівельна гра «Дитсадок для ляльок».</p>
Експериментально-пошукова діяльність	Чи хотіли б діти що-небудь змінити в груповій кімнаті? Що саме? Чому?
Самостійна художня робота	Виготовлення квітів на весняну тематику (<i>готуємося до маминого свята</i>)
Трудова діяльність	Підготовка до занять (<i>викликати бажання допомагати вихователю</i>)

5 день
ІНФОРМАЦІЙНИЙ

Види діяльності	Зміст роботи
Проективне заняття (<i>дитина і навколишній світ, мовленнєве спілкування</i>)	<p>Тема. «Екскурсія до медичного кабінету».</p> <p>Мета. Розвивати спостережливість, допитливість; виховувати повагу до праці дорослих, бажання наслідувати дорослих і відтворювати це в своїх іграх; поглибити знання дітей про роботу медичного кабінету в дитячому садку, про особливості роботи медичної сестри, лікаря, про чуйне, дбайливе ставлення працівників до дитини. Пояснити призначення медичного інвентарю — термометра, тонометра, фонендоскопа. Словник: лікар, медична сестра, тонометр, фонендоскоп</p>
Заняття Малювання	<p>Тема. «Якщо хочеш бути здоровим».</p> <p>Мета. Розвивати спостережливість, увагу, творчі здібності; виховувати акуратність у роботі, старанність; закріпити уявлення дітей про зовнішні ознаки постаті людини; продовжувати ознайомлюватися зі способами передачі фігури людини в русі.</p>
	<p>Матеріали. Картина, зразок, папір, олівці.</p> <p>Методи і прийоми: пояснення, показ, аналіз зразка, заохочення, оцінка робіт дітьми</p>
Спостереження	За паростками цибулі, висадженої на підвіконні. Коли ми висаджували цибулю? Які зміни відбулися? Чи корисна цибуля для здоров'я?
Пошуково-дослідницька діяльність	Дати дітям скоштувати ріпчасту і зелену цибулю із заплющеними очима. Чи можна розрізнити на смак? Чим вони відрізняються? Що спільного?
Ігрова діяльність	<p>Дидактичні ігри: «Що потрібно для роботи?», «Режим дня», «Можна – не можна» – закріпити знання про предмети, якими можна користуватися спільно, і ті предмети, які є особистими. «Що корисно для здоров'я?».</p> <p>Рухливі ігри: «Вгадай, що робимо», «Хто швидше?», «Мій дзвінкий, веселий м'яч».</p> <p>Сюжетно-рольова гра: «Поліклініка», «Аптека»</p>
Трудова діяльність	Розставити на місця іграшки в ігровому осередку «Лікарня»
Домашнє завдання	Разом з батьками виготовити годівнички, розвісити на дерева

6 день
РЕПРОДУКТИВНИЙ

Види діяльності	Зміст роботи
Проективне заняття (<i>мовленнєве спілкування, грамота</i>)	<p>Тема. «Сядьмо рядком, поговорімо ладком».</p> <p>Мета. Розвивати психічні процеси: мислення, пам'ять, увагу; виховувати почуття гордості за свій дитячий садок; почуття справедливості, толерантності; узагальнювати знання дітей про працю дорослих в дитячому садку; навчати утворювати присвійні прикметники від іменників; вправляти в утворенні слів із зменшувально-пестливими суфіксами та в узгодженні їх за родом, числом, відмінком; закріпити уявлення дітей про звук, слово, речення, голосні та приголосні (<i>тверді, м'які, дзвінки, глухі</i>), продовжувати роботу над формуванням звукового аналізу та синтезу.</p> <p>Матеріал. Сюжетна картина, картки, картинки з ситуаціями, що можуть виникати в дитячому садку, фішки для звукового аналізу, матеріал до дидактичної гри «У якому будиночку живуть слова?», крапельки-подарунки.</p> <p>Методи і прийоми: використання наочного приладдя, дидактичні ігри, загадки, бесіда</p>
Заняття фізкультура	
Спостереження	<p>За роботою фізичного керівника під час ранкової зарядки:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Чи цікаво дітям робити зарядку щодня? – Яку користь вона дає нашому організму?
Ігрова діяльність	<p>Мовленнєві ігри: «Скажи лагідно» (<i>іменники</i>).</p> <p>Рухливі ігри: виявити вміння дітей грати в народні ігри зимового циклу.</p> <p>Дидактичні ігри: «Коли це буває?» (<i>продовжити речення</i>).</p> <p>Сюжетно-рольова гра «Дитячий садок». З'ясувати чи вміють діти будувати сюжетну лінію, використовувати предмети-замінники, домовлятися щодо ролей</p>
Трудова діяльність	Закріпити навички роботи з лопатами, розчищаючи доріжки від снігу. Кому ми допомагаємо своєю працею?
Творче завдання	Прикрашення валентинок в переддень дня святого Валентина. Використовувати різні матеріали і техніки за вибором дітей

7 день
УЗАГАЛЬНЮЮЧИЙ

Види діяльності	Зміст роботи
Проективне заняття (<i>дитина і навколишній світ, художня література</i>)	<p>Тема. «Поле чудес».</p> <p>Мета. Узагальнювати і систематизувати знання дітей з теми проекту; спонукати висловлювати й доводити свою думку, аналізувати проблемні ситуації; розвивати доказове мислення, мовлення, спостережливість, увагу; виховувати бажання брати участь у конкурсі, демонструвати свої знання, прагнення перемогти, отримати приз; вправляти дітей в умінні діяти єдиною командою, вболівати, радіти одне за одного, співпереживати, гідно сприймати невдачу.</p> <p>Матеріал. Лялька Буратіно, барабан «Поле чудес», табло, букви, призи, 2 скриньки.</p> <p>Методи і прийоми: ігрова ситуація; завдання до гри; запитання; рольові дії</p>
Ігрова діяльність	<p>Дидактичні ігри: «Плутанина» - розподілити інвентар за призначенням; «Склади розповідь» (за опорними схемами), «Впіймай звук» (<i>визначення певного звука у словах дано теми</i>).</p> <p>Рухливі ігри: «Вгадай, що робимо», «Хто швидше?», «Карабас Барабас».</p> <p>Сюжетно-рольова гра «Школа»</p>
Робота поза заняттями	<p>Питання, творчі завдання:</p> <p>— Чому на Землі багато професій? Скільки професій може опанувати людина? А чи може трапитися так, що художник не вміє малювати, дворник не вміє підмітати, продавець не любить рахувати?</p> <p>— Назви 4—5 способів, за допомогою яких ти можеш порадувати свою сім'ю, вихователя, друзів.</p> <p>— Кому ти буваєш вдячний?</p>
Трудова діяльність	Вчити дітей помічати і самотійно усувати недоліки у своєму зовнішньому вигляді, тактовно вказувати товаришеві на неохайність
Домашнє завдання	Придумати розповідь: «Яким би я хотів бачити свій дитячий садок»

8 день
ТВОРЧИЙ

Види діяльності	Зміст роботи
Розвага (<i>дитина і навколишній світ, економіка</i>)	<p>Тема. «Один день із життя Іванка в дитячому садку».</p> <p>Мета. Розвивати у дітей потребу дотримуватись режиму дня та правил перебування в дитячому садку; виховувати повагу та почуття вдячності за працю дорослих, що піклуються про них; закріпити, розширити знання дітей у галузі елементарної економіки (<i>про природні ресурси, працю дорослих, доходи і витрати</i>); формувати людину-творця.</p> <p>Матеріал. Лялька Іванко; фольклорний матеріал (примовки, потішки, лічилки); три цукерки; чарівні торбинки з різними крупами; коробочки-«торохтушки»; лупа; кавомолка; образотворчі засоби для виготовлення саморобних іграшок; Снігуронька; предмети-замісники для морозива; атрибути для конкурсу «Міс і Містер Морозиво»</p>
Спостереження	За іграми дітей. Виявляти інтерес до обраних тем, змістовність гри, особливості ігрових епізодів, ролей та ігрових дій
Трудова діяльність	Разом з дітьми вручати приз найпрацелюбнішій дитині. Подумати над тим, кому з дітей вони вручили б цей приз

II половина дня. Рефлексійно-оцінювальний

Види діяльності	Зміст роботи
	<p>Підбиття підсумків.</p> <p>Мета. Зробити подорож у минулому часі за тематичним проектом; вправляти дітей в умінні оцінювати свою діяльність протягом усього циклу; стимулювати бажання об'єктивно оцінити діяльність своїх товаришів, помітити і підкреслити успіх кожної дитини в якомусь виді робіт</p>
Ігрова діяльність	Пригадати з дітьми, які нові ігри вивчили. Які сподобались? В які ігри часто гралися самостійно? У які ігри ще хотіли б погратися? Запропонувати дітям ігри на вибір
Спостереження	Пригадати з дітьми за чим спостерігали. Що нового дізналися, побачили? Що найбільше зацікавило? Які питання виникли?
Художня праця	<p>Тема. «Листівка-подяка».</p> <p>Мета. Виховувати у дітей бажання висловлювати свою вдячність за допомогу в організації спільного проекту; спонукати їх самостійно добирати форму і зміст листівки; закріплювати прийоми й навички, набуті на заняттях</p>

Додаток Д

Ігри, спрямовані на формування уявлень дошкільників про професії дорослих

Гра «Нісенітниця»

Вихователь пропонує дітям розглянути картинку

(Якщо діти розглядають мовчки, або взагалі не реагують можна поставити запитання)

- Чи розглянули ви картинку?
- Чи смішна картинка?
- Чому вона смішна?
- Що тут зображено неправильно?

Дидактична гра «Кухар»

Мета: закріплювати знання про український національний посуд та страви; розвивати мовлення, логічне мислення; формувати уявлення про характерні риси рідного народу: гостинність, працелюбність; залучати дітей до національних традицій.

Ігрове завдання: відгадати назву страви і дібрати до неї посуд.

Обладнання: площинні зображення національного посуду; картки, на яких зображені національні страви; ковпак для кухаря; фанти.

Беруть участь 6–8 дітей.

Хід гри

Діти сидять навколо столу, на якому розкладені силуети українського посуду. Передають по колу одне одному кухарський ковпак, промовляючи:

Зранку на гостей чекали,
Страв багато зготували.
Зараз кухар їх покаже
І про страви все розкаже.

У кого після закінчення віршика у руках опиниться ковпак, той стає «кухарем». Він дістає з печі картку із зображенням стави і нікому не показує.

Д і т и. Кухарю, кухарю, чи готова страва?

К у х а р. Готова!

Д і т и. А з чого вона готувалась?

Кухар називає продукти, що необхідні для страви.

Діти відгадують її назву.

Кухар має чітко і голосно промовляти назву продуктів.

Хто першим відгадав, той отримує фант і стає «кухарем».

